

บทที่ 2

ภาพลักษณ์สังคมเมืองในเรื่องสั้นระหว่าง พ.ศ. 2534 - 2536
ลักษณะทางกายภาพของเมือง : โลกที่ขาดลมหายใจแห่งธรรมชาติ

การเสนอภาพลักษณ์ของเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้น ระหว่าง พ.ศ. 2534 - 2536 นั้น มีสัดส่วนผสมผสานกันระหว่าง ลักษณะทางกายภาพของเมือง ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในสังคมเมือง สภาพจิตใจของคนเมือง และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในเมือง ในบทนี้จะกล่าวถึงภาพลักษณ์สังคมเมืองในส่วนที่เป็นลักษณะทางกายภาพ ซึ่งจะแสดงให้เห็นสภาพบ้านเรือน สภาพแวดล้อมของเมือง และแสดงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ในเมือง โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นคือ เมืองคือป่าคอนกรีต ผลกระทบของการขยายป่าคอนกรีต และป่าคอนกรีต ป่าที่แออัดและเสื่อมโทรม การนำเสนอประเด็นทั้ง 3 ผู้อ่านจะเห็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งคือ นักเขียนนิยมใช้ภาพเปรียบเทียบระหว่างเมืองและชนบทในลักษณะที่ ภาพของเมืองมีแต่ความแห้งแล้ง และความแออัด ในขณะที่ภาพของชนบทคือธรรมชาติที่สดชื่นและสวยงาม ทำให้ลักษณะทางกายภาพของเมืองมีภาพลักษณ์เป็นโลกที่ขาดลมหายใจแห่งธรรมชาติ ซึ่งผู้วิจัยจะได้แสดงภาพลักษณ์ทางกายภาพของเมืองโดยละเอียดดังต่อไปนี้

เมืองคือป่าคอนกรีต

ภาพลักษณ์สังคมเมืองได้รับการนำเสนอในแง่ลบอย่างชัดเจนเริ่มตั้งแต่ภาพของเมืองที่ล้มส่วได้ด้วยตา ในการบรรยายลักษณะทางกายภาพของเมือง สายตาของนักเขียนเห็นแต่สภาพแวดล้อมที่แออัดไปด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคารคอนกรีต และมีแต่ความแห้งแล้ง ภาพของเมืองที่กล่าวถึงมักมีภาพของชนบทเข้ามาเปรียบเทียบอยู่เสมอ ภาพเมืองบางแห่งมีการบรรยายให้เห็นถึงลักษณะของเมืองที่เป็นภาพตรงข้ามกับความเป็น

ชนบทในลักษณะที่เทียบให้เห็นอย่างชัดเจนเช่น “แม่เอ็งเขารักต้นไม้ รักภูเขา ... ข้าเองก็ยังมีมองไม่เห็นทางเลยว่า เขาจะชอบเมืองที่มันมีแต่อิฐ แต่ปูนได้ยังไง”¹

“หนูอยากให้ลูกอยู่ในที่ที่แกจะมีที่ให้เล่นจนได้สบาย” แม่พยายามอธิบาย ในใจนึกเห็นภาพลานดินกว้างหน้าบ้านของเรา ต้นมะขามแก่ ต้นมะม่วง ต้นकुนดอกเหลืองระยับ สวนสัตว์บนท้องฟ้าของลูก และถนนเล็ก ๆ ที่ลูกจะขี่จักรยานได้โดยไม่ต้องหวาดระแวง ไม่ใช่ที่ดินร้างที่ไม่น่าไว้วางใจกับถนนที่เต็มไปด้วยฝูงสัตว์เหล็ก”²

“แต่พวกเขาจะไปวิ่งเล่นที่ไหนกันเล่า ในเมื่อไร่ท้องนาฟากว่าง ไร่บึงหนองคลองใส มีก็แต่ชอยที่ไม่แคบไม่กว้างที่ไม่ได้เป็นของพวกเขาเสียทั้งหมด เพราะยังต้องแบ่งเป็นของมดเหล็กนานาชนิดที่ผ่านไปมาอีกด้วย บางทีก็ทิ้งช่วงห่าง บางทีมันก็มาติด ๆ กัน”³

ภาพตรงข้ามระหว่างเมืองกับชนบทที่ถูกจับมาเทียบกัน ก็เพื่อเน้นลักษณะทางกายภาพที่แห้งแล้งของเมืองให้ผู้อ่านเห็นอย่างเด่นชัด การบรรยายบางแห่งเหมือนกับจะเสนอเฉพาะภาพที่เป็นส่วนของเมืองหรือสังคมเมืองเพียงภาพเดียว แต่ถ้าพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว จะเห็นภาพเปรียบของชนบทซ้อนทับอยู่ตามหลังภาพของเมือง ซึ่งหมายความว่าภาพของเมืองที่เราอ่านตามคำบรรยายของนักเขียนนั้น จะชัดเจนมากขึ้นเมื่อมีภาพของชนบทเข้ามาเทียบ ดังที่ศุภชัยบรรยายภาพของเมืองที่มีตึกสูงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ล้าวนแต่เป็นพิษ

“ผมออกตระเวนไปตามลำพัง ซอกแซกไปตามหละหลีบตึกที่ยืนทะนงตัว หลัวสายตาลงมาเยาะเย้ยถากถางต้นไม้ใบหญ้า มันเบียดธรรมชาติที่เขียวขจีจนต้องหลบหน้าหนีหาย แถมยังปลดปล่อยของเสียไหลลงแม่น้ำลำคลองจนขุ่นคลั๊ก และ

¹ เดือนวาด พิมวนา, “เมืองดอกไม้,” ใน เมืองดอกไม้, จตุพล บุญพรรค, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์, 2536), หน้า 255.

² พัชรพล ชูแสงศรี, “เด็กบ้านนอก,” ใน ลูกปืนที่ยังเหลืออยู่ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บ้านสีแสด, 2534), หน้า 92 - 93.

³ ไพวรินทร์ ขาวงาม, “เพลงยามเช้า,” ใน เมืองดอกไม้, จตุพล บุญพรรค, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : แพรว, 2536), หน้า 35.

น่าหมิ่นเกินกว่าสิ่งมีชีวิตจะดื่มกินหรือแหวกว่ายได้เช่นเคย . . . ยามเช้าในเงา
ตึก ผมไม่แน่ใจเสียแล้วว่า ละอองไอสีขาวที่รุ่มล่อมผอมอยู่เป็นยวงหมอกหรือยวง
ควันจากเครื่องจักรรถยนต์ที่แข่งกันพุ่งออกมาโดยเฉพาะรถที่วิ่งกันตั้งแต่เช้า
ยันเช้า”⁴

สถานที่ที่มีแต่ตึกสูงยื่นทะนงตัว แทบไม่เห็นต้นไม้ใบหญ้า นำเอาในลำคลอง
และกลุ่มควันจากรถยนต์ที่ทำให้อากาศไม่บริสุทธิ์ ล้วนเป็นสิ่งที่มิได้ในเมืองอันเป็นภาพ
ตรงข้ามกับความสะอาดบริสุทธิ์ซึ่งจะหาได้จากในชนบทเท่านั้น นอกจากภาพสภาพ
แวดล้อมที่เป็นพิษ เมืองยังมีภาพของการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่สูงด้วย
เมื่อนักเขียนกล่าวถึงลักษณะทางกายภาพของเมือง นักเขียนบรรยายว่า พื้นที่ในเมืองที่
เต็มไปด้วยสิ่งก่อสร้างและอาคารบ้านเรือน เกิดขึ้นจากการทำลายพื้นที่ที่เคยมีสภาพความ
เป็นธรรมชาติและปลูกสร้างอาคารคอนกรีตเข้ามาแทน ดังเช่นภาพในเรื่อง “คนเถื่อน”
และเรื่อง “เมืองดอกไม้” ต่อไปนี้

“ตึกงามแข่งขันกันแทงตัวสูงลิบลิวราวจะตะฟ้า บดบังเจดีย์ ช่อฟ้า ไบระกา
โบสถ์ ต้นไม้ไม่รู้ว่ามีถูกตัดถูกถอนไปไว้ที่ไหนกัน”⁵

“ในเมืองที่มีแต่ความเจริญขนาดนี้ละ ตึกแต่ละหลัง โรงงานแต่ละโรง ไม่รู้ว่ามี
จะต้องขุดดิน ระเบิดภูเขา ตัดต้นไม้สักเท่าไรถึงจะพอ รวมแล้วมันก็ได้
จริงเจริญอะไรหรอก สร้างกันมากเท่าไรธรรมชาติก็เสียไปเท่านั้น”⁶

ภาพตรงข้ามระหว่างเมืองกับชนบท เป็นที่นิยมใช้ในการแสดงลักษณะทาง
กายภาพของเมือง นอกจากนี้นักเขียนบางคนยังใช้ภาพตรงข้ามนี้บรรยายลักษณะทาง

⁴ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, “ผู้มาใหม่,” ใน คนเถื่อน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ต้นอ้อ, 2534), หน้า 132 - 133.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

⁶ เดือนวาด พิมวนา, “เมืองดอกไม้,” ใน เมืองดอกไม้, จตุพล บุญพรรค,
บรรณาธิการ, หน้า 225.

กายภาพของเมืองให้สัมพันธ์กับลักษณะของคนที่อาศัยอยู่ในเมืองด้วย ดังเช่นที่อัศศิริ บรรยายในเรื่อง “ผืนแผ่นดินตฤณชาติ” ความว่า

“ในบ่อยครั้งที่แม่ขึ้นไปบนชั้นสองของทาว์นเฮาส์ ฝ้ามองดูท้องฟ้าที่เกะกะไปด้วยตึกสูงแล้วรู้สึกอ้างว้าง โดดเดี่ยวจากทุกสิ่งทุกอย่าง ฟ้าที่เมืองหลวงนี้มีแต่นัยน์ตาที่ขุ่นมัว มีม่านหมอกแห่งควัน มีแต่กลิ่นและเสียงสกปรกรกหู ฟ้าที่นี้ไม่แจ่ม ไม่มีนัยน์ตาอันคุ้นเคยที่สงบและทอดลงมาให้อิออ์นยังผืนแผ่นดิน และดูเหมือนไม่มีเมตตาดต่อผู้คนแปลกหน้าที่หลงทางมาทั้งหลาย”⁷

ตัวอย่างนี้เป็นบทบรรยายที่ให้ภาพของเมืองหลวงที่ดีภาพหนึ่ง เพราะนอกจากอัศศิริ จะแสดงลักษณะทางกายภาพของเมืองว่าอยู่ในสภาพที่ย่ำแย่ดังภาพ “ฟ้าที่เมืองหลวงมีม่านหมอกแห่งควัน มีแต่กลิ่นและเสียงสกปรกรกหู” เขายังทำให้เราเห็นลักษณะทางสังคมของเมืองด้วย เขาแสดงให้เห็นว่า ในเมืองใหญ่ที่ท้องฟ้าเกะกะไปด้วยตึกสูงนี้คงไม่ใช่เมืองที่คนมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิดนัก โดยอัศศิริดึงเอาภาพท้องฟ้าที่เคยใช้บรรยายลักษณะทางกายภาพ มาใช้กับความเปรียบที่แสดงให้เห็นลักษณะทางสังคมของเมือง ภาพของท้องฟ้าที่เมืองหลวง “มีแต่นัยน์ตาที่ขุ่นมัว ไม่แจ่ม ไม่มีนัยน์ตาอันคุ้นเคยที่สงบ และทอดลงมาให้อิออ์นยังผืนแผ่นดิน ไม่มีเมตตาดต่อผู้คนแปลกหน้าที่หลงทางมา” จึงทำให้เมื่อเห็นหน้าตาท้องฟ้า นอกจากจะเห็นภาพที่ไม่สบายตา ในใจยังเกิดความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยวอีกด้วย บทบรรยายนี้เป็นบทบรรยายที่อัศศิริแสดงการรับรู้ของคนที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เห็นทางรูปธรรม กับความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในเมืองเข้าด้วยกัน

นักเขียนเรื่องสั้นบางคนก็บรรยายภาพเปรียบเทียบระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง กับสภาพคนที่อยู่ในเมืองว่ามีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกไม่ออก โดยนำข้อแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทมาใช้เช่นเดียวกัน ในเรื่อง “คนเถื่อน” ศุภชัย บรรยายสภาพบนท้องถนนกับสภาพคนที่เดินไปมาอยู่บนท้องถนนว่ามีลักษณะไม่ต่างกัน

⁷ อัศศิริ ธรรมโชติ, “ผืนแผ่นดินตฤณชาติ,” ใน ทะเลรั้วลมโศก (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ก. ไก่, 2535), หน้า 155.

“ถ้าหากว่าบรรดาตึกดังกล่าวดังกล่าวเป็นต้นไม้ กรุงเทพมหานครก็คงจะเป็นป่าดงดิบที่รกชัฏ นั้นหมายถึงบรรดารถราที่ขวกไขว่บนท้องถนนก็ต้องกลายเป็นสัตว์ป่าสารพันชนิด ไปด้วย อา. . แต่มันก็ต่างกันเป็นชาวกับดำ เป็นดินกับฟ้าเลยนะ ระหว่าง บ้านนอกของผมกับเมืองกรุง ที่นี้มันแห้งแล้ง มันจืดชืด ชีวิตเหมือนไม่มีชีวิต จนผมชักไม่แน่ใจแล้วว่า ผมเป็นคนรีเปลา ? ผมกับรถราที่วิ่งกันมากมายในป่าคอนกรีตนี้ มันต่างกันที่ตรงไหน”⁸

ภาพลักษณ์ของถนนในเมืองที่ใช้การเปรียบเทียบระหว่างเมืองกรุงกับบ้านนอกของ “ผม” แสดงอารมณ์โหยหาธรรมชาติชัดเจน ทว่า สิ่งที่มีความหมายกว่านั้นคือนักเขียนให้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีพลังแห่งชีวิตอยู่ใน รถถูกนำมาเปรียบเทียบกับสัตว์ป่าเพื่อนำให้เห็นภาพของเครื่องยนต์ที่ไม่มีพลังแห่งชีวิตภายในตัวเอง แต่ในความเป็นจริง รถก็ยังวิ่งกันขวกไขว่บนถนนในเมืองเคียงคู่ไปกับคนที่เดินอยู่ตามท้องถนน ซึ่งในสภาพแวดล้อมที่ขาดพลังแห่งชีวิตแห่งนี้ ชีวิตของผู้คนในเมืองจึงดำเนินไปอย่างแห้งแล้ง จืดชืด ขาดพลังแห่งชีวิตภายในตัวเองเช่นกัน ฉะนั้น เมื่อคนเดินปะปนไปกับฝูงชนและฝูงรถยนต์ที่วิ่งกันเต็มท้องถนน ความไร้ชีวิตชีวาของคน ก็ไม่ต่างจากสภาพไร้ชีวิตของรถ สภาพที่ดูเหมือนกันจนแยกความแตกต่างไม่ได้ อาจทำให้คนตั้งคำถามถึงภาวะความเป็นคนที่เสมือนมีร่างกายแต่ไร้จิตใจ หรือเป็นเหมือนซากของสิ่งที่มีชีวิต และคงพบคำตอบที่ไม่น่าพึงพอใจนัก อารมณ์ที่อยากอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติจึงทวีเพิ่มมากขึ้น

ภาพสังคมเมืองตามสายตาของอัศศิริ และศุภชัย เป็นภาพความแห้งแล้ง และสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นลักษณะทางกายภาพของเมืองแล้ว ยังเป็นการแสดงข้อเท็จจริงทางสังคมควบคู่กันไป ภาพความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพจิตใจของคนในสังคมที่เข้มข้น และรุนแรงที่สุด คือ ภาพที่ปรากฏในเรื่อง “มโนกรรม” ของศิลา โคมฉาย ศิลปินบรรยายสภาพของกรุงเทพฯ ที่ร้อนเหมือนเตาอบและจิตใจคนที่ถูกแผดเผาท่ามกลางเมืองที่ร้อนระอุ

⁸ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, “ผีเสื้อ,” ใน คนเถื่อน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ, 2535), หน้า 140.

“แดดยามสายร้อนรุนแรง แม้สัมผัสเพียงใจจากกรอบหน้าต่างระอุอ้าว เขายังไปไม่พ้นจากเขตแห่งการเผาไหม้ มหานครที่มีการเผาผลาญตลอด 24 ชั่วโมง บนท้องถนน โรงจักรโรงงาน ห้างร้าน ศูนย์การค้า รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ ร่างกายต้องเค้นพลังขอดแห่งในแต่ละวันเพื่อสูบเอาฝุ่นควันพิษบรรจุเอาไว้ . . .

. . . การเดินทางออกไปสู่ถนน คือการผจญวิบากกรรม ห้อยร่องแร่งอ่อนระทวย อยู่ในกระเบะเหล็ก ท่ามกลางการเผาไหม้ครวละ 3 - 4 ชั่วโมง กลางแดด กลางถนน ตัวตนชะงักนิ่ง แต่ความคิดวิ่งพลาญทวนไปสู่จุดหมาย

. . . ในเวลานั้นนาน บางทีการเผาไหม้ทั้งปวง ถูกประจุลงในตัว สะสมเข้าไว้ กระทั่งอยู่ในสภาพไวไฟ ขอแค่มีเชื้อเกิดขึ้นบ้าง มันพร้อมจะลุกไหม้ บ่อยครั้งที่เขามีอาการโกรธเกรี้ยวอย่างไม่รู้สาเหตุ โกรธฝูงชนมหาศาล เดินทางกันพล่านเหมือนมดแตกรัง โกรธรถประจำทางทั้งช้าและแน่นขนัด โกรธจรรยา โกรธ...โกรธ... โกรธ”⁹

ตัวอย่างนี้เป็นภาพบรรยายที่ให้ภาพกรุงเทพฯคือเตาอบหรือเตาเผาถ่านได้ชัดเจนและให้ความรู้สึกมากภาพหนึ่ง กรุงเทพฯ ภาพนี้ร้อนไปทั้งเมือง เพราะมันเป็นเขตแห่งการเผาไหม้ ซึ่งไม่เฉพาะแต่แสงแดดเท่านั้นที่ส่งความร้อนมาให้ ยังมีความร้อนที่เกิดจากการเผาผลาญทั้งบนท้องถนน ในโรงงาน ห้างร้าน ศูนย์การค้าติดเครื่องปรับอากาศ ฯลฯ ที่ทำให้กรุงเทพฯร้อนระอุไปทั้งเมือง ที่สำคัญคือ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า คนทุกคนที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯนี้เองที่ช่วยกันทำให้มีการเผาผลาญเกิดขึ้นตลอด 24 ชั่วโมง ภาพของเมืองที่ผู้อ่านได้เห็น จึงมีมากไปกว่าความร้อนที่เกิดขึ้น กล่าวคือเห็นกลุ่มคนเป็นกระบวน การที่ร่วมกันสร้างความร้อนให้เกิดขึ้นในเมืองนอกเหนือไปจากความร้อนตามธรรมชาติของแสงแดด และเห็นผลกระทบที่คนได้รับจากสภาพแวดล้อมอันเลวร้ายนี้ ซึ่งภาพดังกล่าวนี้เองที่สะท้อนภาพประสบการณ์ของคนในเมืองในลักษณะที่เมืองและคนสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเป็นวงจรที่ชัดเจน ความเลวร้ายของเมืองไม่ใช่แค่ภาพความชั่วร้ายแบบแบน ๆ ที่คนมักคิดถึงกันอย่างเดียว แต่ความเลวร้ายนี้ คนทุกคนที่อยู่ในเมืองรวมทั้งคนที่

⁹ ศีลา โคมฉาย, “มโนกรรม,” ใน ครอบครัวกลางถนน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิ่งมิตร, 2535), หน้า 107 และ 109.

ประนามว่าเมืองชั่วร้าย ล้วนมีส่วนสร้างมันขึ้นมาด้วย และคนนั้นเองที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งที่ดินสร้างขึ้น

การบรรยายฉากของเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้นหลายเรื่อง นอกจากจะแสดงภาพลักษณ์ทางกายภาพของเมืองที่เป็นภาพเดียวกันคือ ภาพเมืองที่เต็มไปด้วยอาคารคอนกรีต ตึกสูงระฟ้า แออัดไปด้วยสิ่งปลูกสร้าง และมีแต่ความแห้งแล้ง ยังสะท้อนให้เห็นทัศนคติของนักเขียนที่มีต่อเมืองในด้านลบด้วย สายตาที่มองสภาพแวดล้อมของเมืองอย่างไม่พอใจ ไม่ไว้วางใจ และเศร้าใจ แสดงออกโดยการตำหนิและประนามเมืองแต่ชื่นชมชนบท อาจกล่าวได้ว่า ในการบรรยายลักษณะทางกายภาพของเมือง ภาพลักษณ์ของความเป็นชนบท ซึ่งหมายถึงโลกที่มีชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีความสงบสุขบริสุทธิ์ และเรียบง่าย เป็นภาพสังคมอุดมคติที่นักเขียนฝันถึง การถวิลหาธรรมชาติเป็นการสะท้อนให้เห็นทัศนคติของนักเขียนที่เห็นว่าธรรมชาติมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์มากเหลือเกิน เพราะธรรมชาติสามารถสร้างความสุขสงบ และคลายความเครียดในใจมนุษย์ การดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติเป็นชีวิตที่มีคุณภาพ ทัศนคติที่ไม่พึงใจกับสภาพแวดล้อมที่แออัดในเมืองและให้ความสำคัญต่อธรรมชาติมากเช่นนี้ เป็นทัศนคติที่ชาร์ลส์ ดิกเกนส์ (Charles Dickens) นักเขียนที่สะท้อนภาพสังคมเมืองอังกฤษ ในช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ชัดเจนที่สุดคนหนึ่ง แสดงไว้ในงานเขียนของเขาเช่นเดียวกันจากงานเรื่อง โอลิเวอร์ ทวิสต์ (Oliver Twist) ดิกเกนส์ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนต้องการเวลาช่วงหนึ่งอยู่กับธรรมชาติที่สามารถให้ความรู้สึกชุ่มชื้นแก่ชีวิต และเป็นเครื่องเยียวยาจิตใจที่เคร่งเครียดเต็มไปด้วยความทุกข์ของมนุษย์ ความว่า

“... Who can tell how scenes of peace and quietude sink into the minds of pain - worn dwellers in close and noisy places, and carry their own freshness, deep into their jaded hearts! Men who have lived in crowded, pent up streets, through lives in toil, and to have never wished for change; men, to whom custom has indeed been second nature, and who have come almost to love each brick and stone that formed the narrow boundaries of their daily walks... have been known to yearn at last for one short glimpse of Nature's face; and carried far from the scenes of their old pains and pleasures, have seemed to pass at once into a new state of being. Crawling forth, from day to day to some green sunny spot, they have

had such memories wakened up within them by sight of sky, and hill and plain, and glistening water... the memories which peaceful country scenes call up ...”¹⁰

จากข้อความที่ยกมาสะท้อนถึงจิตใจของคนเมืองผู้คุ้นเคยกับสภาพเมืองที่แน่นขนัดด้วยอาคารสิ่งก่อสร้าง เคยชินกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบตรากตรำทำงานหนักเพื่อความอยู่รอด คู่หูกับเสียงเอะอะอีกทีกในเมือง วันแล้ววันเล่า จนเกือบจะยอมรับกับสภาพแวดล้อมและวิถีทางเช่นนี้ แต่ครั้งคราใดที่เหลือบเห็นสีเขียวของพุ่มไม้ ความทรงจำเกี่ยวกับธรรมชาติที่งดงามไปด้วยท้องฟ้าสีคราม ภูเขา ท่งหญ้าเขียวชอุ่ม และธารน้ำใสกิ๊งไหลเข้ามา เขาเหล่านั้นต่างหวนระลึกถึงชีวิตที่เรียบง่ายสุขสบายท่ามกลางธรรมชาติที่สดชื่นให้ความรู้สึกน่านรมย์ จะเห็นว่า ดิคเกนส์ชี้ให้เห็นประโยชน์ของธรรมชาติที่สามารถให้ความสุขทางใจแก่มนุษย์ได้ ซึ่งความสุขเช่นนี้ ไม่อาจหาได้ในเมือง และอารมณ์โหยหาธรรมชาติเช่นนี้ เป็นสิ่งที่พบมากในเรื่องสั้นของไทยที่เสนอภาพลักษณ์เกี่ยวกับสังคมเมืองเช่นกัน ผู้วิจัยเห็นว่ากรณีที่นักเขียนไทยสร้างภาพเมืองโดยใช้ภาพชนบทเข้ามาเทียบ และมีอารมณ์โหยหาธรรมชาติมีเหตุผลอยู่สองประการคือ ประการแรก ภูมิประเทศที่เป็นธรรมชาติเป็นภาพลักษณ์ของสังคมอุดมคติที่มีความสุขสงบทางใจอันเป็นสังคมในความฝันของนักเขียน และประการที่สองเป็นไปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่ถูกต่อต้านมาก โดยแท้จริงแล้วไม่ใช่เพราะตัวละคร (หรือรวมทั้งนักเขียนด้วย) ต้องพบกับ การเปลี่ยนแปลงเฉพาะสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ จากบ้านเกิดมาอยู่ในเมืองที่มีความแออัดเท่านั้น แต่เป็นเพราะเมื่อเปลี่ยนสภาพแวดล้อม พวกเขาก็ต้องปรับตัว ปรับรูปแบบการใช้ชีวิต และวิถีคิดให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ความเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมย่อมมีปัญหาใหม่ๆ ให้คนเผชิญอยู่เสมอ และปัญหาดังกล่าวก็สามารถก่อให้เกิดความวิตกกังวลได้มาก การคร่ำครวญถึงธรรมชาติที่บ้านเกิดและไม่พอใจกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง จึงเป็นสิ่งที่พบเสมอในตัวละคร (และนักเขียน) ที่มีพื้นเพ

¹⁰ Charles Dickens, *Oliver twist* (Harmonds worth : Penquin Book Ltd., 1970). Chapter XXXII, p. 290 อ้างจาก ก่องเพชร ดินกุล, “เมืองในงานเขียนของชาร์ลส์ ดิคเกนส์ และซีโอดอร์ ไดรเซอร์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต หน่วยศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 71

เป็นคนชนบท ทั้งนี้ก็เพื่อระบายความอัดอั้นคับข้องใจที่พวกเขาต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แออัดคับแคบของเมือง

ผลกระทบของการขยายป่าคอนกรีต

ภาพลักษณ์ทางกายภาพของเมืองซึ่งเป็นโลกที่ขาดลมหายใจของธรรมชาตินั้น นอกจากจะประมวลจากการบรรยายฉากต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของเมืองในสายตาของนักเขียนแล้ว ลักษณะทางกายภาพยังถูกนำมาใช้เป็นแก่นเรื่องอีกด้วย เมืองที่แสดงออกในรูปของฉากอาคารบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่เป็นคอนกรีต แสดงให้เห็นภาพของเมืองที่ธรรมชาติถูกทำลาย ทำให้เมืองมีแต่ความแห้งแล้ง และมีสภาพแวดล้อมเป็นพิษ แต่การที่นักเขียนดึงภาพการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองมาเสนอเป็นสาระสำคัญของเรื่อง เป้าหมายของนักเขียนมุ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาอันเกี่ยวเนื่องมาจากการใช้พื้นที่ในเมือง มากกว่าจะมุ่งแสดงทัศนียภาพที่เปลี่ยนไป ดังเช่นเรื่อง “ฟุ้งรอยฝุ่น” ของ ยอดดา ฮะเซ็มเซ็ง แสดงภาพการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองที่มีการก่อสร้างอาคารสูงเกิดขึ้นในเมืองอย่างไม่รู้จบ แต่สิ่งที่เขาต้องการพูดถึงคือ การพัฒนาที่เกิดขึ้นในเมือง หมายถึงการพัฒนาทางวัตถุเท่านั้น ยอดดา ใช้ภาพการที่เมืองเติบโตและขยายตัว มีการสร้างอาคารพาณิชย์สูงหลายสิบชั้น แต่จิตใจผู้คนถูกหล่อหลอมให้เย็นชาหยาบกระด้าง เห็นแก่ตัว และไม่เห็นความสำคัญของชีวิตผู้อื่น เพื่อแสดงให้เห็นว่าความเจริญของเมืองคือความเจริญทางวัตถุที่สวนทางกับความเจริญทางจิตใจ¹¹ ส่วนเรื่อง “ลมหายใจแห่งท้องทุ่ง” ของนิเวศน์ กั้นไทยราษฎร์ และเรื่อง “คนชั้นกลาง รถมือสอง หม่าซีเรื่อน” ของนิรันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์ ใช้ภาพการขยายตัวของเมืองออกไปบริเวณรอบนอกได้แก่การสร้างบ้านจัดสรรแถบชานเมือง เพื่อแสดงผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น และวิถีชีวิตของ

¹¹ ยอดดา ฮะเซ็มเซ็ง, “ฟุ้งรอยฝุ่น,” ใน ไฟไม่ลามทุ่ง, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : ช่างวรรณกรรม, 2534), หน้า 22 - 29.

คนเมืองรุ่นใหม่ ปัญหาที่นักเขียนนำเสนอเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการใช้พื้นที่ในเมือง

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ กล่าวอธิบายปัญหาการแบ่งใช้พื้นที่ในเมือง ไว้ในหนังสือ การศึกษาการเปลี่ยนแปลง : ความเป็นเมือง การเติบโตของเมือง และการย้ายถิ่น ความเป็นเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพฯ มีลักษณะเป็นเมืองศูนย์กลางในทุก ๆ ด้านทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้คนหลั่งไหลเข้าเมืองมาก จำนวนคนที่ต้องการใช้ที่ดินในเมืองจึงมีมากกว่าจำนวนที่ดิน ทำให้ที่ดินในเมืองมีราคาสูงมากจนผู้ที่มีกำลังซื้อน้อยไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินในเมืองได้ ความต้องการที่อยู่อาศัยใกล้กับสถานที่ทำงานในเมืองทำให้ธุรกิจจัดสรรที่ดินเฟื่องฟูขึ้น เกิดการกว้านซื้อที่ดินเขตชานเมืองและธุรกิจบ้านจัดสรรแถบชานเมืองก็เกิดขึ้นตามมา¹² เรื่อง “ลมหายใจแห่งท้องทุ่ง” ของนิเวศน์ กันไทยราษฎร์ แสดงภาพของผืนดินที่เคยเป็นท้องนา ต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นบ้านจัดสรรอย่างรวดเร็วตามการขยายตัวของเมือง ทำให้ชุมชนที่เคยมีวิถีชีวิตเรียบง่ายต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและภัยอันตรายที่มาพร้อมความเจริญของเมือง¹³ เรื่อง “คนชั้นกลาง รถมือสอง หมาขี้เรื้อน” ของนิรันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์ เสนอประเด็นการขยายตัวของเมืองที่กระทบต่อชีวิตของคนเมืองรุ่นใหม่ โดยแสดงผ่านภาพของสามภรรยา (ซึ่งนิรันดร์ศักดิ์ ระบุว่า เป็นชนชั้นกลางระดับปานกลาง) ที่มีความใฝ่ฝันอยากมีบ้านในเมือง แต่ความเป็นจริงพวกเขามีกำลังเงินเพียงแค่ซื้อทาวน์เฮาส์แถบชานเมืองเท่านั้น การมีบ้านแถบชานเมืองทำให้ต้องมีรถเป็นพาหนะสำหรับเดินทางไปกลับจากที่ทำงานในเมืองและที่บ้านชานเมือง¹⁴ ภาพชีวิตของสามภรรยาชิ้นนี้เป็นภาพที่นิรันดร์ศักดิ์ต้องการแสดงให้เห็นว่าความจำเป็นด้านที่อยู่อาศัยได้สร้างเงื่อนไขให้คนเมืองมีพฤติกรรมในการบริโภคต่อไป

เรื่องสั้นที่ตั้งเอาภาพที่แสดงการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของเมือง มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงปัญหาของเมืองและปัญหาที่เกิดจากเมือง ได้อย่างน่าสนใจ

¹² สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, การศึกษาการเปลี่ยนแปลง : ความเป็นเมือง การเติบโตของเมืองและการย้ายถิ่น(กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2530), หน้า 37 - 38.

¹³ นิเวศน์ กันไทยราษฎร์, “ลมหายใจแห่งท้องทุ่ง,” ใน แต่คนดี (กรุงเทพฯ : ดันอ้อ, 2535), หน้า 135 - 146.

¹⁴ นิรันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์, “คนชั้นกลาง รถมือสอง หมาขี้เรื้อน,” ใน สายฝนมดงาม และผู้เดือดร้อน (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2535), หน้า 39 - 51

ใจคือ เรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” ของมวนยา พร เรื่อง “ประตูเงิน - ประตูทอง” ของเนริชา และเรื่อง “หญ้าพิษ” ของสังคม สัญจร เรื่องสั้นทั้งสามเรื่องร่วมแสดงภาพการสร้างอาคารสิ่งก่อสร้างตามการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่เกิดขึ้นในเมือง กล่าวคือ เป็นภาพการพลิกผิวดิน ซึ่งเป็นสภาพธรรมชาติ หรือมีสิ่งปลูกสร้างลักษณะอื่นอยู่ก่อนแล้ว สร้างอาคารขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ตอบสนองด้านประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มที่ ภายใต้ภาพการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองนี้ นักเขียนทั้งสามนำเสนอปัญหาที่ต่างกันออกไป ปัญหาที่นำเสนอมีทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการเติบโตของเมือง ปัญหาเฉพาะภายในเมือง หรือปัญหาที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชนบทกับเมือง ซึ่งจะได้พิจารณาในรายละเอียดดังต่อไปนี้

เรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” ของมวนยา พร เสนอภาพการสร้างเขตอุตสาหกรรม ทำให้พื้นที่ทางธรรมชาติหมดไป และก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ แต่ปัญหาที่มวนยา พร ต้องการนำเสนอคือ ปัญหาการกลืนกลายของวัฒนธรรมเมือง ที่มีต่อวัฒนธรรมชนบท ซึ่งพิจารณาลึกลงไปจะเห็นภาพการทำลายวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเอง แล้วดึงคนจากวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมเข้าไปสู่วิถีการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่ทำให้คนพึ่งพาตนเองไม่ได้ และต้องกลายเป็นกรรมกรรับค่าจ้างรายวันเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ มวนยา พร ยังวิพากษ์นโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่ให้กลุ่มนายทุนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์ฝ่ายเดียว

“กลางเมืองอุตสาหกรรม” เป็นการวาดภาพเมืองอุตสาหกรรมที่เพิ่มเริ่มก่อสร้าง และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวต่อไปตามนโยบายหลักของรัฐบาลที่มุ่งพัฒนาประเทศทางด้านการค้า และการทำให้เป็นอุตสาหกรรม เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นการยื่นหยัดต่อสู้ของครอบครัวเกษตรกรรายหนึ่งที่ยึดจะรักษาผืนดินทำกินที่เขารักให้ยาวนาน แม้จะถูกกระแสความเจริญของเมืองรุกไล่อย่างรวดเร็วก็ตาม แต่เมื่อเขาได้พิจารณาสภาพแวดล้อมรอบ ๆ บ้านที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายจากการก่อสร้างและจากคนแปลกหน้า เขาก็เริ่มหวาดหวั่นใจ และมีแนวโน้มว่าจะขายที่ดินให้กับพวกนายทุนเหมือนเกษตรกรรายอื่น¹⁵

แนวคิดหลักของเรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” คือ การพัฒนาพื้นที่โดยการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม อาจทำให้ชุมชนโดยรอบพัฒนาไปสู่ความเจริญในระดับเมือง ทำให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่สะดวกสบายมากขึ้น แต่การขยายความเจริญโดยการตั้งโรงงานก็ทำ

¹⁵ มวนยา พร, “กลางเมืองอุตสาหกรรม,” ใน เมืองดอกไม้, จตุพล บุญพรัตน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : แพร่สำนักพิมพ์, 2536), หน้า 79 - 87.

ให้เกษตรกรหมดตัวอย่างรวดเร็ว สาเหตุเกิดจากการขายที่ดินทำกินให้กับนักลงทุนที่
 กว้างซื้อที่ดิน ส่วนตัวเองใช้เงินจำนวนมากซื้อบ้านจัดสรรและสิ่งของอำนวยความสะดวก
 ไปจนหมด และต้องผันตัวเองจากเกษตรกรไปเป็นกรรมกรในโรงงาน ปรากฏการณ์ที่
 เกษตรกรเต็มใจขายที่ดินทำกินให้กับนักลงทุนที่นำไปสร้างโรงงานอุตสาหกรรม บ้าน
 จัดสรร ร้านค้า และสถานบันเทิงต่าง ๆ ที่ขยายตัวได้อย่างรวดเร็วนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากกระ
 แสของวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่ส่งผ่านทางโฆษณาโทรทัศน์ กระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความ
 ต้องการในการบริโภควัตถุอำนวยความสะดวกที่ไม่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และมี
 ราคาแพง เช่น เครื่องเสียง เครื่องซักผ้า และตู้เย็น ชาวบ้านต้องการเงินมาซื้อของใช้
 เหล่านี้ และในที่สุดพวกเขาก็ตกลงใจขายผืนดินให้กับนายหน้าซื้อที่ดิน นักธุรกิจ หรืออาจ
 เป็นตัวแทนนักลงทุนชาวต่างชาติ และนำเงินที่ได้ไปซื้อบ้านจัดสรรที่มีเครื่องใช้ไฟฟ้าไว้
 อำนวยความสะดวกครบครัน

เรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” มวนยา พร ให้ภาพการเกิดเมืองในลักษณะ
 เป็นกระบวนกร กล่าวคือ ผู้อ่านจะเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงผืนดินจากพื้นที่ทางการ
 เกษตรให้เป็นเขตอุตสาหกรรม และมีการสร้างเขตความเจริญรอบ ๆ บริเวณแหล่งงาน ดัง
 ที่มวนยา พร บรรยายว่า

“ถัดไป บนที่ดินที่เคยเป็นของเพื่อนบ้านหลายสิบหลังคาเรือน เรือกสวนไร่นาซึ่ง
 ถูกเปลี่ยนมือไปเพื่อการพัฒนา ขณะนี้กำลังพัฒนา รถไถ ไถพลิกผิวดิน บริเวณ
 นั้นกว้างไกลสุดลูกหูลูกตา อย่าวว่าแต่ต้นไม้ แม้หญ้าสักต้น มานะก็มองไม่เห็น
 เตียนโล่งไม่ผิดกับทะเลทรายที่เขาเคยเห็นในจอภาพยนตร์”¹⁶

“... เขตอุตสาหกรรมใหม่ซึ่งกำลังก่อสร้าง ไม่มีแผนที่หรือเข็มทิศอันใดจะช่วยให้
 นอกจากแผ่นป้ายไม้ที่มีรูปลูกศรสีแดง ชี้บอกทางเท่านั้น กรรมกรที่ทำงานจะ
 โยกย้ายเปลี่ยนที่ตั้งของป้ายใหม่ทุกวัน หรืออาจจะทุกๆ ชั่วโมง พร้อมทั้งความ
 คืบหน้าของผลงาน พวกกรรมกรเหล่านั้นเคลื่อนย้ายการทำงานไปยังตำแหน่งต่าง
 ๆ ในมือของพวกเขาจะมีเครื่องมือชุดเจาะ เครื่องมือเชื่อมซึ่งส่งสะเก็ดไฟออกมา
 พร้อมกับเสียงฟู่ ๆ รถผสมปูน บันจันตอกอยู่ตลอดเวลา รถดักที่ดักและเทอยู่

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

ตลอดเวลาเช่นกัน พวกเขาใช้ภาษามือแทนภาษาปาก เพราะเสียงเครื่องมือเครื่องจักรดังกลบเสียงมนุษย์ทุกคนในโลก”¹⁷

จากตัวอย่างภาพ 2 ภาพที่ยกมา แสดงให้เห็นว่าการสร้างพื้นที่ให้เป็นเขตอุตสาหกรรมนั้นทำให้เกิดการทำลายพื้นที่ทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นภาพที่มวนยา พรต้องการแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงผิวดินเป็นการรุกไล่พื้นที่ทางการเกษตรที่เกิดจากกระแสการพัฒนาของเมือง และยิ่งไปกว่านั้น การสร้างเมืองอุตสาหกรรมซึ่งทำให้พื้นที่ที่เป็นธรรมชาติหมดไป ยังก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษอีกด้วย “...ไหนจะภัยจากสิ่งแวดล้อม ต่อไปแสงแดดอาจไม่คงาม เพราะแมกเมมเป็นสีดำของเขม่าควัน ต้นไม้อาจเหี่ยวเฉา สวนอาจทรุดโทรมจนล่มจม และแม้แต่ น้ำในคลองที่ใช้งานก็อาจทำให้คันเคเยอจนต้องวิ่งไปหาหมอ”¹⁸

ภาพการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเป็นเครื่องมือที่มวนยา พร นำไปสู่การแสดงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเนื่องมาจากการขยายตัวของเมือง เพราะการเปลี่ยนแปลงผิวดิน นอกจากจะกลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรมหลายร้อยโรง ทำเรือพาณิชย์ สถานีรถไฟ สนามบิน อันเป็นการสร้างเขตความเจริญทางเศรษฐกิจที่ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัด มีเงินหมุนเวียนจากเจ็ดพันล้านเป็นสองหมื่นพันล้านในเวลาไม่กี่เดือนแล้ว พื้นที่รอบ ๆ บริเวณเขตอุตสาหกรรมซึ่งเคยเป็นของชาวบ้านที่เป็นชาวไร่ชาวนายังถูกนายทุนกว้านซื้อเอาไปสร้างบ้านจัดสรร ศูนย์การค้า และสถานบริการเรียงรายต่าง ๆ ทำให้เขตอุตสาหกรรมและบริเวณโดยรอบกลายเป็นสภาพจากชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนที่มีความเจริญในระดับเมือง

“การพัฒนา การปรับปรุงสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นจนผู้คนตั้งตัวไม่ติด รัฐเวนคืนที่ดินไปไม่นาน ธุรกิจที่ดินบริเวณใกล้เคียงก็เฟื่องฟู การซื้อและการขาย เงินสะพัดจากมือหนึ่งสู่อีกมือหนึ่ง สังคมของท้องถิ่นเริ่มเปลี่ยนแปลงเพื่อต้อนรับสิ่งใหม่ ๆ บ้านจัดสรร ศูนย์การค้า ผับ ดิสโก้เทค สวนสนุก ฯลฯ ทุกสิ่งคึกคักเติบโต”¹⁹

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83 - 84.

นอกจากแสดงภาพการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรม ไปเป็นเขตอุตสาหกรรม และทำให้ท้องถิ่นมีความเจริญในระดับเมืองแล้ว มวนยา พร ยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นที่เปลี่ยนไปจากเดิมด้วย กิจกรรมที่เกิดขึ้นในเมืองอุตสาหกรรมให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูง ดังนั้น คนในท้องถิ่นก็ดี หรือคนที่มาจากถิ่นอื่น ๆ ก็ดีล้วนถูกดึงดูดให้เข้าร่วมกิจกรรมของเมือง คนจากถิ่นอื่น ๆ เดินทางเพื่อมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและรวมถึงคนในท้องถิ่นด้วย วิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนไป ทั้งในแง่ของอาชีพจากเกษตรกรไปเป็นกรรมกรโรงงานที่มีสภาพ “เดินเข้าไปดอกระบตรลงเวลาทำงานเหมือนม้าเชื่อง”²⁰ และในแง่ของการดำรงชีวิตที่ “ชายที่ดิ้นให้แก่นักลงทุน... ย้ายไปอยู่หมู่บ้านจัดสรร มีเครื่องอำนวยความสะดวกอันเป็นวัฒนธรรมของการมีหน้ามีตาทัดเทียมกัน”²¹ ความเป็นเมืองค่อย ๆ ครอบคลุมเดิมที่เป็นสังคมเกษตรกรรมให้หมดไป เพราะคนในจังหวัดย้ายตัวเองทั้งอาชีพ และวิถีชีวิตไปเป็นชาวเมืองอุตสาหกรรมกันจนหมด

ภาพของชาวบ้านที่ยินดีขายที่ดินซึ่งเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพของตนไป เพราะต้องการสัมผัสเงินจำนวนมากๆ และต้องการจับจ่ายใช้สอย ภาพที่ชาวบ้านไม่สนใจว่าการขายที่ดินจะทำให้ตนไร้อาชีพ เพราะคิดว่ามีแหล่งงานคือโรงงานอุตสาหกรรมรองรับ ภาพดังกล่าวคือภาวะที่มาร์กซ์ วิเคราะห์ไว้ใน Capital I ซึ่งเป็นภาพที่ชี้ให้เห็นว่าภายในระบบทุนนิยมได้ทำให้มีผู้บริโภครเกิดขึ้น

“ความสำเร็จขั้นแรกของระบบทุนนิยมคือ การทำลายระบบการผลิตแบบยังชีพ ผลักดันให้ “ผู้ผลิตโดยตรง” (direct producer) สูญเสียปัจจัยการผลิตของตน ดัดขาดจากสายสัมพันธ์ทางสังคมเดิมและเข้าสู่ “ตลาดแรงงาน” ในฐานะ “แรงงานเสรี” ขายพลังแรงงาน (labour power) ซึ่งได้กลายเป็นสินค้าไปแล้ว ให้กับนายทุนแลกเปลี่ยนกับค่าจ้าง เมื่อปัจจัยการผลิตหลุดไปจากมือ ผู้ผลิตโดยตรงไปสู่มือชนชั้นนายทุน หมายความว่าทรัพยากรส่วนใหญ่ของสังคมถูกผันให้กลายเป็นปัจจัยการผลิตของชนชั้นเดียว ซึ่งส่งผลให้ชนชั้นนี้สามารถกำหนดวิถีชีวิตของ

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82.

กรรมกร ให้กลายเป็นชนชั้นที่ไม่สามารถผลิตเลี้ยงตัวเองได้อีกต่อไป จึงต้องการผูกพันอยู่กับการบริโภคสินค้าที่ผลิตโดยระบบตลาดตลอดเวลา”²²

สิ่งที่มาร์กซ์วิเคราะห์ไว้ถึงความจำเป็นที่ต้องทำให้มีผู้บริโภคเกิดขึ้น ตลาดสินค้าในระบบทุนนิยมจึงจะขยายตัวได้ดี สามารถนำมาอธิบายกระบวนการที่นายทุนค่อย ๆ เข้ามาครอบงำชุมชนท้องถิ่นให้ประสบภาวะล้มละลาย และทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนสภาพตัวเอง จากเจ้าของที่ดินไปเป็นกรรมกรในโรงงานในเรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” ได้ชัดเจน นี่คือนสิ่งที่มวนยา พร มองเห็น และวิตกกังวลกับสภาพดังกล่าว สิ่งที่เกิดขึ้นในเรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชน อันเนื่องมาจากการขยายความเจริญแบบเมืองไปสู่ชุมชนท้องถิ่น เริ่มจากการดึงคนจากวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรม ไปเป็นวิถีการผลิตแบบอุตสาหกรรม ซึ่งก็คือทำให้คนกลายเป็นกรรมกรขายแรงงานแลกเปลี่ยนเป็นค่าจ้าง ทำให้คนพึ่งพาตัวเองไม่ได้ และกระตุ้นในคนเกิดการบริโภคสินค้าในตลาด แต่สิ่งที่มวนยา พร วิจารณ์แฝงไปด้วยทัศนคติที่ประนามชนชั้นนายทุน เธอชี้ให้เห็นภัยของพวกนายทุนที่ทำให้ชาวบ้านเป็นทาสติดโรงงาน เป็นเหยื่อในการขายสินค้า ความเจริญแบบเมืองที่เข้ามาพัฒนาท้องถิ่น เป็นความเจริญที่ให้ผลประโยชน์กับคนกลุ่มเดียวคือ กลุ่มนายทุนที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจเท่านั้น ชาวบ้านเองได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มกับสิ่งที่เสียไป

มวนยา พร แสดงทัศนคติในการเสนอภาพเมืองอุตสาหกรรมไว้ชัดเจนว่า เธอไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนให้เกิดการสร้างพื้นที่ให้เป็นเขตอุตสาหกรรม เพราะมวนยา พร เห็นว่า รัฐไม่ได้คำนึงถึงผลที่จะเกิดกับชาวบ้านในท้องถิ่นว่าจะต้องสูญเสียอะไรบ้างเพื่อแลกกับความเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลเสียที่เกิดแก่ชุมชนแน่นอนคือสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพของคนในชุมชน และสิ่งที่เป็นผลเสียร้ายแรงที่สุดในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเขตอุตสาหกรรมคือ ชาวบ้านต้องเสียที่ดินทำกินไป เงินก้อนโตทำให้ชาวบ้านขายที่ทำกิน วัฒนธรรมบริโภคนิยมทำให้ชาวบ้านใช้เงินก้อนโตซื้อบ้านและสินค้าอำนวยความสะดวก เห็นได้ชัดว่าชาวบ้านถูกครอบงำให้ขายที่ดินในถิ่นของตัวเองเพื่อซื้อที่กลับมาอยู่ในราคาที่แพงขึ้น เงินที่จ่ายไปก็คือราคาแห่งความทันสมัย

²² ชัยสรา ขมะวรรณ “แนวความคิดของ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ในวัฒนธรรมศึกษา และการวิเคราะห์วัฒนธรรมบริโภค” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 122.

สมัยและความมีหน้ามีตาที่ชาวบ้านถูกบั่นให้พึงพอใจนั่นเอง คำรำพึงอย่าหวาดวิตกของ “มานะ” เกษตรกรในเรื่องเกี่ยวกับการขายที่ดินว่า “เงินตุงกระเปาะ แต่แผ่นดินจะไม่มี”²³ คือใจความสำคัญที่มวนยา พร ต้องการเสนอให้คนตระหนักถึงผลกระทบที่แท้จริงของการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมว่า ผู้ที่ได้ผลประโยชน์จากการพัฒนาพื้นที่คือ เหล่าเจ้าของกิจการ ส่วนชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่แต่ดั้งเดิมเป็นเพียงเหยื่อของความเจริญแบบเมืองและของพวกนายทุนเท่านั้น

เรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงภาพการขยายตัวของเมืองคือ เรื่อง “ประตูเงิน-ประตูทอง” ของเนริซา เช่นเดียวกับเรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” ภาพการขยายตัวของเมืองในเรื่อง “ประตูเงิน-ประตูทอง” ถูกใช้เพื่อนำเสนอปัญหาความต้องการใช้พื้นที่ในเมือง และประเด็นการเข้ามาแทนที่ของระบบคุณค่าใหม่ แทนระบบคุณค่าดั้งเดิม แก่นเรื่อง “ประตูเงิน - ประตูทอง” คือความเจริญของเมืองทำให้เกิดการบุกรุกทำลายพื้นที่ธรรมชาติ และเป็นการทำโดยคำนึงถึงผลประโยชน์เป็นสำคัญ จากแก่นเรื่องดังกล่าว เนริซา แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาในสังคมทุนนิยมที่มาในรูปแบบของความทันสมัยหรือความเจริญ ทำให้ระบบคุณค่าใหม่คือผลประโยชน์ เข้ามาแทนที่ระบบคุณค่าดั้งเดิมได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและสายตระกูล คุณธรรม และการให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ

“ประตูเงิน-ประตูทอง” เป็นเรื่องที่แสดงภาพการขยายตัวของเมืองหลวง ในเรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” ผู้อ่านเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศอย่างรวดเร็วจากไร่นาเรือกสวนมาเป็นโรงงาน ซึ่งเป็นตัวอย่างการขยายตัวของเมืองในแนวราบได้ดี เมืองสามารถขยายให้กว้างออกไปได้อีกเพราะยังมีที่ดินว่างเปล่าอยู่อีกมาก แต่ในเมืองหลวง การทำให้พื้นที่ที่มีความเจริญก้าวหน้ามีลักษณะการใช้ประโยชน์ผืนดินต่างไปจากเมืองอุตสาหกรรม เพราะเมืองหลวงแทบไม่มีที่ว่างให้ขยายตัว เมืองหลวงมีคนจำนวนมาก หลังไหลเข้าเมืองอยู่ตลอดเวลา และเมืองหลวงยังคงความเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การคมนาคมขนส่งและสังคมวัฒนธรรม อันเป็นปัจจัยดึงดูดให้มีการลงทุนในเขตนี้อย่างไม่หยุดนิ่ง ปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ความต้องการใช้ที่ดินอยู่ในระดับเข้มข้นมาก และส่งผลให้ราคาที่ดินสูงมากด้วย ถึงกระนั้น เมืองหลวงก็ยังคงขยายตัวออกไป แต่เราจะเห็นภาพการขยายตัวอีกทางหนึ่ง คือการขยายตัวในแนวตั้งอย่างชัดเจน ศูนย์การค้า อาคาร

²³ มวนยา พร, “กลางเมืองอุตสาหกรรม,” ใน เมืองดอกไม้, จตุพล บุญพรัตน์, บรรณาธิการ, หน้า 86.

สำนักงาน โรงพยาบาล โรงแรม ในปัจจุบันเพิ่มเนื้อที่ใช้สอยตามความสูงของชั้นที่เพิ่มขึ้น²⁴ และอาจกล่าวได้ว่า ภาพของป่าคอนกรีตที่อยู่คู่กับเมืองก็คือภาพของอาคารสูง ๆ ที่มีอยู่แทบทุกตารางนิ้วในเมืองหลวงนั่นเอง

คอนโดมิเนียม เป็นรูปแบบการใช้ที่ดินที่แสดงแนวโน้มการขยายตัวของเมืองในแนวตั้งได้ดี นักเขียนหลายคนสนใจถ่ายทอดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเมืองลักษณะนี้ในงานวรรณกรรม เรื่อง “ประตูเงิน-ประตูทอง” ก็เสนอภาพที่เกี่ยวกับการขยายตัวของเมืองโดยการสร้างคอนโดมิเนียมเช่นกัน “ประตูเงิน-ประตูทอง” เป็นเรื่องของชายหนุ่มผู้หนึ่งที่ยอมให้ทางก.ท.ม.ตัดซอยผ่านที่ดินของตนเอง เพื่อลดปัญหาการจราจร ต่อมาเมื่อที่ดินมีราคาสูงเพราะถนนตัดผ่าน เขาก็ตัดสินใจโค่นต้นไม้ใหญ่ของตระกูลทิ้งเพื่อนำที่ดินมาสร้างเป็นคอนโดมิเนียม การกระทำของเขาขัดแย้งกับคุ่มันที่ ต้องการรักษาต้นไม้ใหญ่นี้ไว้ แต่เขาเห็นความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่และผลประโยชน์มากกว่า ต้นไม้ใหญ่จึงถูกโค่นและใช้ที่ดินสร้างเป็นคอนโดมิเนียมในที่สุด²⁵

ภาพการตัดถนนผ่านที่ดินส่วนบุคคลเพื่อลดปัญหาการจราจร แสดงให้เห็นภาวะการเติบโตของเมืองที่ไม่หยุดนิ่ง และการขยายตัวของเมืองทำให้พื้นที่ที่เคยมีสภาพเป็นธรรมชาติ ต้องถูกทำลายด้วยเหตุผลว่าเป็นการทำเพื่อสาธารณะประโยชน์ แต่เหตุผลที่เนริชาเสนอก็คือ แท้จริงแล้วสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาก็คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เนริชาเสนอการโต้แย้งความคิดเห็นระหว่างฝ่ายที่ต้องการให้พื้นที่มีการพัฒนา กับฝ่ายที่ต้องการรักษาต้นไม้ใหญ่ที่เป็นสัญลักษณ์ความผูกพันทางใจที่ลูกหลานมีต่อบรรพบุรุษผ่านความคิดของตัวละครในเรื่องคือ “ดัสกร” และ “จิตเจตนา” คนทั้งสองต่างมีความหลังกับต้นประตูเก่าแก่ประจำตระกูลของ “ดัสกร” เหมือนกัน แต่เมื่อมีการตัดถนนผ่านที่ดินของ “ดัสกร” และทำให้ที่ดินที่ประตูยืนต้นอยู่มีมูลค่าในการลงทุนสูง “ดัสกร” เลือกที่จะโค่นต้นประตูทิ้งเพื่อนำที่ดินไปสร้างคอนโดมิเนียมสิบห้าชั้น ทั้งนี้เพราะผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

²⁴ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศิลปศาสตร์, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาสังคมไทย (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ,2533), หน้า 19.

²⁵ เนริชา, “ประตูเงิน-ประตูทอง,” ในหมอกสายไหม (กรุงเทพฯ : หมึกเงิน ,2535), หน้า 145-155.

“ดัสกร” คือตัวแทนของฝ่ายที่เห็นด้วยกับกระแสการพัฒนาของเมือง เขาเห็นว่าเมืองจะต้องพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่กว่าอยู่เสมอ การปล่อยให้ต้นประดู่ใหญ่ยืนต้นในเมืองโดยไม่มีมูลค่าตอบแทนใดๆ เป็นความคิดที่ล้าหลัง ส่วนการปลูกคอนโดมิเนียมแสดงให้เห็นถึงความคิดที่ก้าวหน้า เพราะเป็นการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเจริญขึ้น เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นคนรุ่นใหม่ที่ทันสมัย ที่สำคัญคือเป็นการพัฒนาที่ให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วย ดังตัวอย่าง

“ มันคือผลประโยชน์นะจ๊ะ เราสร้างขึ้นไปบนท้องฟ้า เงินทองมันก็ไหลมาเทมา เราอยู่ในเมือง เป็นคนเมือง เมืองต้องเป็นเมือง รักประดู่หนักก็ไปปลูกในป่าในสวน แต่ตรงนี้เป็นเมือง เป็นคอนโดมิเนียม”²⁶

ภาพของ “ดัสกร” เป็นตัวแทนของฝ่ายที่ให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าใหม่ในสังคมทุนนิยม คือ การทำเพื่อผลประโยชน์ ตรงกันข้ามกับภาพของ “จิตเจตนา” ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งใช้ต้นประดู่เก่าแก่เป็นสัญลักษณ์ “จิตเจตนา” ไม่เห็นด้วยกับการโค่นต้นประดู่ทิ้ง เธอเห็นว่าต้นประดู่นอกจากจะเป็นต้นไม้ใหญ่ที่ให้ความร่มรื่นแล้ว ยังเป็นสิ่งเชื่อมโยงระหว่างบรรพบุรุษกับลูกหลาน เพราะประดู่คู่นี้มีอายุยืนนานกว่าสองร้อยปี ต้นประดู่จึงเป็นสิ่งผูกพันทางใจที่อยู่คู่ผืนดินแห่งนี้ การโค่นต้นประดู่ทิ้งเปรียบเสมือนการทำลายวิญญาณหรือทำลายความผูกพันทางใจที่มีต่อบรรพบุรุษ เนติชาแสดงภาพของต้นประดู่ที่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งผูกพันทางใจนี้ไว้ในคำพูดของ “จิตเจตนา”

- (จิตเจตนา) “คนเนรคุณ คนที่โค่นต้นไม้ใหญ่ทิ้งคือคนเนรคุณ คนอกตัญญู”
- (ดัสกร) “จ๊ะ...คุณไม่น่าจะรู้ว่า ชีวิตของเราไม่ควรจะแขวนอยู่กับสิ่งเหล่านี้”
- “ทำไมจะไม่แขวน ประดู่สองต้นนี้เห็นกันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย มันเป็นวิญญาณ มันเป็น...”
- “จ๊ะ...อยากจะเป็นนางไม้สักหรือ เรานะยังเป็นคน เป็นมนุษย์... มนุษย์ที่มีความคิด มีมันสมอง ”

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 149 , 150-151.

“ แล้วคุณใช้สมองของคุณอย่างไร จึงกล้าทำลายต้นไม้เก่าแก่
อายุขนาดนี้ ”

“ ผมไม่เถียงคุณดีกว่า ไม่เห็นมีประโยชน์อะไร คุณอยากว่าก็
ว่าไป ผมจะทำของผม เห็นมั้ยว่าไม่มีอะไรมาหยุดยั้งคนอย่าง
ผมได้ ” ²⁷

การโต้แย้งความคิดของตัวละครทั้งสองฝ่าย และในที่สุดก็มีการตัดต้นไม้ทิ้ง
จริงๆและเริ่มการก่อสร้างคอนโดมิเนียม คือภาพที่เนริชาแสดงให้เห็นว่า การต่อสู้
ระหว่างฝ่ายกระแสการพัฒนาเมืองกับฝ่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ และในความหมายที่ซ่อนอยู่
ด้วยอีกหลายความหมาย ได้แก่การต่อสู้ของชายกับหญิง สามีกับภรรยา ทุนิยมกับ
กระแสอนุรักษ์และวัฒนธรรมชุมชน การต่อสู้ที่ฝ่ายแรกเป็นผู้ชนะ

ภาพตอนจบเรื่อง เมื่อ “ดัสกร” นำบอนไซประดับใจมาให้ “จิตเจตนา” ที่
โรงพยาบาล พร้อมทั้งจะตั้งชื่อคอนโดมิเนียมว่า “ประตูเงิน-ประตูทอง” จึงเป็นภาพที่
เนริชาต้องการแสดงว่า กระแสการขยายความเจริญของเมืองยังคงเป็นกระแสที่มีพลังต่อ
ไป เพราะการพัฒนาหมายถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ส่วนธรรมชาติไม่ให้เกิด
ผลตอบแทนเป็นมูลค่าของเงิน ดังนั้นธรรมชาติก็จะค่อยๆหมดไปเหลือไว้เพียงชื่อเท่านั้น
ภาพของประตูเก่าแก่ที่เคยยืนต้นตระหง่านต้องถูกโค่นเหลือเพียงแต่บอนไซประดับใจ
คือการที่เนริชาต้องการแสดงให้เห็นความคิดของคนแต่ละยุคสมัยที่เปลี่ยนไป คนรุ่นก่อน
เคารพธรรมชาติ เห็นธรรมชาติยิ่งใหญ่ เพราะเขาต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรง
ชีวิต แต่คนรุ่นใหม่คิดว่าตัวเองเป็นศูนย์กลางของทุกอย่างในโลก ธรรมชาติมีค่า
เพียงไม้ประดับ ไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตอีกต่อไป

“ คุณทำให้เราเป็นกลายเป็นยักษ์ไปเลยนะคะ แต่ก่อนเราต้องแหงนคอตั้งบ่าดู
กิ่งดูใบประตู แต่ต่อไปนี้เราต้องก้มลงต่ำต่ำ ” ²⁸

เนริชาแสดงให้เห็นว่าที่คนรุ่นใหม่คิดเช่นนี้เพราะพวกเขาคิดว่า เขามี
เทคโนโลยีที่สามารถสร้างทุกสิ่งทุกอย่างได้ เช่นสร้างต้นประดับยักษ์โดยใช้คอมพิวเตอร์
ซึ่งจะทำให้ต้นประตูไม่มีวันตาย แต่เนริชาไม่เห็นด้วย การที่เนริชา จบเรื่องด้วยคำพูด

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 152-153.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

ทั้งท้ายแบบเข้าแหงของ “จิตเจตนา” ที่บอกให้ “ดัสกร” สร้างตัวเขาไว้ให้เธอด้วยเหมือน เช่นที่เขาจะใช้คอมพิวเตอร์สร้างประติมากรรม และ “ดัสกร” ก็รับคำพร้อมทั้งบอกว่าจะ สร้างตัว “จิตเจตนา” ด้วยนั้น ประการแรก เนธิชา ต้องการแสดงให้เห็นความคิดของ ฝ่ายคนรุ่นใหม่ที่จะยานไปข้างหน้าพร้อมกับคำว่าเทคโนโลยี โดยปฏิเสธระบบคุณค่า ดั้งเดิม ปฏิเสธสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษทิ้งไว้ให้ ปฏิเสธสายสัมพันธ์ ของครอบครัวซึ่งแสดงออกโดยที่ “ดัสกร” ไม่รับรู้คำพูดแบบท้วงติงของ “จิตเจตนา” ผู้ที่ยังเห็นคุณค่าของธรรมชาติและระบบคุณค่าดั้งเดิมอยู่ ประการต่อมา เนธิชา ตั้ง คำถามต่อฝ่ายที่ศรัทธาเทคโนโลยีสมัยใหม่ว่า เทคโนโลยีทำได้ทุกอย่างแม้กระทั่งการ สร้างมนุษย์ไว้ดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไปจริงหรือ หรือในที่สุด มนุษย์ก็ไม่สามารถสร้างในสิ่ง ที่ธรรมชาติเท่านั้นถึงจะสร้างได้

เรื่องสั้นเรื่องสุดท้ายในส่วนนี้คือเรื่อง “หญ้าพิษ” ของสังคม สัจจกร เสนอ ภาพผลกระทบที่เกิดจากการขยายตัวของเมือง และปัญหาการแย่งใช้พื้นที่ในเมือง ระหว่างฝ่ายนายทุนกับฝ่ายชาวสลัม และจากปัญหาดังกล่าว สังคมได้แสดงปัญหา เกี่ยวกับระบบการถือครองที่ดินของเอกชนเอาไว้ด้วย “หญ้าพิษ” เป็นเรื่องของยายหลาน คู่หนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในสลัม จนกระทั่งชาวสลัมทั้งหมดได้รับแจ้งจากเจ้าของที่ให้ย้ายออกไป ทั้งชุมชน เพราะเจ้าของที่ได้ขายที่ดินให้กับบริษัทแห่งหนึ่งที่จะนำพื้นที่ไปสร้าง คอนโดมิเนียม เมื่อชาวบ้านรวมตัวกันแสดงท่าทีขัดขืนไม่ยอมย้ายออก เจ้าของจึงได้ ใช้วิธีวางเพลิงเผาบ้านของชาวบ้าน ทำให้ทุกคนต้องย้ายออกไปรวมทั้งยายหลานคู่นี้ ด้วย²⁹

ภาพที่สังคมตั้งใจนำเสนอก็คือภาพความเป็นอยู่ของชุมชนแออัด ผู้อ่านจะ ได้เห็นลักษณะอาคารบ้านเรือนและสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างละเอียด เช่นสภาพ บ้านเรือนที่ปลูกสร้างกันอย่างง่าย ๆ แออัดอัดเยียดอยู่ในพื้นที่จำกัด ชาวบ้านปลูกบ้าน เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยได้เท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงลักษณะชุมชนและสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ในชุมชนจึงมีปัญหามากมาย เช่นปัญหาการระบายน้ำ ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาความสะอาดในชุมชน เป็นต้น ชุมชนในเรื่อง “หญ้าพิษ” มีลักษณะดังนี้

²⁹ สังคม สัจจกร , “หญ้าพิษ,” ใน หญ้าพิษ (กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2536), หน้า 39-48.

“ เธอ (หลานของยาย) ก้าวผ่านสะพานไม้แคบยาว ซึ่งเป็นไม้ซีกเล็กบ้างใหญ่ บ้างติดอกพื่นอย่างไม่เป็นระเบียบ ข้างใต้เป็นน้ำคร่ำสีดำสนิท ไปรดด้วยเศษ ขยะหลากสีส้น กลิ่นเหม็นเน่าจาง ๆ ลอยมากระทบจมูกทุกครั้งที่มาผ่านไป โขยผ่าน ลักษณะการปลูกเรือนก่อนข้างเรียบง่าย ใช้เศษไม้ต่างขนาดตีขนาดเป็นฝา ส่วนหลังคาพาดด้วยสังกะสีเก่าสนิมเขรอะ บ้างก็ใช้เศษเตินท์มากั้นฝนบังแดด เธอลดเสียงตามสะพานที่คดเคี้ยวและโยกเยกตามจังหวะก้าวขา ครั้งหนึ่งเธอ เคยตกสะพานขณะวิ่งเล่นกับเพื่อน เธอยังจำได้ถึงน้ำเมือกเหนียวเหนอะหนะ และควาเหม็นที่ติดตัวเธอไปนานหลายวัน ”³⁰

ภาพชุมชนที่อยู่กันอย่างแออัดกลางดงน้ำคร่ำเป็นภาพที่อยู่คู่กับเมืองหลวง และมักปรากฏเมื่อต้องการบรรยายให้เห็นภาพความไม่น่าอยู่ ความสกปรกและสภาพ แวดล้อมที่น่าเสีย ไม่เหมาะกับการพักอาศัย แต่ผู้คนต้องทนอยู่เพราะความจำเป็นของ ชีวิตที่ไม่มีทางเลือก ดงน้ำคร่ำจึงเป็นสัญลักษณ์ของความแร้นแค้นในเมือง ในลักษณะ เดียวกับภาพผืนนาที่แห้งแล้งก็เป็นสัญลักษณ์ของความแร้นแค้นในชนบท สังคม ผู้เขียน ใช้ภาพดงน้ำคร่ำนี้เพื่อเน้นให้ผู้อ่านเห็นภาพชีวิตอันขมขื่น แร้นแค้น ยากเข็ญ ของกลุ่มผู้ ด้อยโอกาสในสังคม ที่ต้องทนอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมอย่างไม่มีทางเลือก เมื่อ รวมกับภาพชีวิตของยายหลานซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่อง ก็ยิ่งทำให้ภาพคนกลุ่มนี้มี ลักษณะน่าสงสารมากขึ้น “ ยาย ” คือหญิงชราที่ยังชีพด้วยการพับถุงกระดาษและต้อง เลี้ยงดูหลานสาวแต่เพียงลำพัง ส่วน “ เธอ ” หลานสาวที่สังคมใช้เป็นผู้เล่นเรื่อง ก็คือ เด็กหญิงที่มีความต้องการเพียงการปลูกดอกไม้ในพื้นที่เล็กๆข้างรั้วเท่านั้น สังคม ต้องการแสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสเหล่านี้ไม่ต้องการอะไรมากไปกว่าพื้นที่ สำหรับอยู่อาศัยกับความสุขเพียงเล็กน้อยที่พวกเขาพอจะหาได้ ต่างไปจากกลุ่มนายทุน ที่ต้องการแต่เพียงผลประโยชน์โดยไม่สนใจว่าจะทำความเดือดร้อนให้ใคร ภาพของป้าย โฆษณาการสร้างคอนโดมิเนียมเป็นภาพตรงข้ามที่สังคมนำมาใช้แสดงความขัดแย้ง ระหว่างสิ่งที่ชาวสลัมกับสิ่งที่นายทุนต้องการ เพื่อแสดงให้เห็นว่าในสังคมมีช่องว่าง ระหว่างชนชั้น ชนชั้นที่ได้ประโยชน์จากทุกอย่างในสังคมเมืองคือชนชั้นนายทุน เพราะ พวกเขาใช้เงินเป็นเครื่องมือและอำนาจเพื่อให้บรรลุสิ่งที่พวกเขาต้องการ

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40

“ ป้ายไม้แผ่นโตวาดรูปตึกสูงตระหง่านสีขาวปลอด ตัดกับท้องฟ้าสีน้ำเงินเข้ม มีหนุ่มสาวหลายคนแต่งตัวสวยงามสดเดินไปมา พร้อมกับเขียนข้อความข้างล่างว่า “สถานที่ก่อสร้าง ใกล้ฟ้าคอนโดมิเนียม”³¹

เรื่อง “หญ้าพิช” นอกจากแสดงภาพแหล่งเสื่อมโทรมที่พบอยู่ทั่วไปในกรุงเทพฯแล้ว สังคมยังแสดงให้เห็นถึงความรุนแรงของปัญหาที่อยู่อาศัยในเมืองในระดับที่เข้มข้นด้วย สังคมเสนอปัญหาดังกล่าวโดยสร้างภาพเปรียบเทียบระหว่าง เด็กหญิงที่ต้องหมั่นถอนหญ้าเพื่อให้ดอกไม้ที่สวยงามเจริญเติบโต กับภาพการขยายตัวของเมืองโดยการขับไล่สลัมแล้วปลูกสร้างคอนโดมิเนียม คอนโดมิเนียมถูกเปรียบเป็นดอกไม้หอมที่แสดงถึงความเจริญเติบโตและความสวยงามของเมือง ในขณะที่สลัมถูกเปรียบเทียบเป็นหญ้าพิชอันแสดงถึงความเสื่อมโทรมของเมือง แต่ความเปรียบดังกล่าวถูกใช้อย่างมีนัยเสียดสี กล่าวคือสลัมและชาวสลัมที่ถูกเปรียบเทียบเป็นหญ้าพิชไม่ได้ทำอันตรายผู้อื่นและยังมีบทบาทเป็นผู้สร้างสรรค์ เช่นเด็กหญิงปลูกดอกไม้หอม แต่คอนโดมิเนียมที่ถูกเปรียบเทียบเป็นดอกไม้หอมนั้น ได้มาจากการเผาทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นหลายร้อยชีวิต บริษัทใกล้ฟ้าที่สร้างไม้หอม แท้จริงแล้วก็คือผู้ทำลายล้างชีวิตผู้อื่นอย่างไม่ปราณี การใช้ความเปรียบแฝงด้วยนัยยะเยาะดังกล่าวก่อให้เกิดการสร้างความคิดของเมืองและกลุ่มนายทุนมีภาพลักษณ์อันชั่วร้าย คือภาพลักษณ์ของผู้ร้ายที่รังแกผู้ที่ไม่มีความรู้

ท่ามกลางเรื่องเปรียบเทียบระหว่างเด็กปลูกดอกไม้กับการก่อสร้างคอนโดมิเนียมที่ดำเนินไปเช่นนี้ สังคมได้แสดงให้เห็นปัญหาเกี่ยวกับระบบการถือครองที่ดินของเอกชน ที่รัฐบาลไม่มีมาตรการทางกฎหมายควบคุมการใช้ที่ดินของเอกชนที่ชัดเจน ทำให้เอกชนซึ่งก็คือเจ้าของที่ดินสามารถดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับที่ดินของตนได้สะดวกขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์จากผืนดิน หรือ การขายเปลี่ยนมือ เหตุการณ์ในเรื่อง “หญ้าพิช” ที่บริษัทใกล้ฟ้า แจงให้ชุมชนสลัมทราบ ว่า ทางบริษัทได้ทำสัญญาซื้อที่ดินจากเจ้าหน้าที่ เพื่อมาสร้างเป็นคอนโดมิเนียม และขอให้ชุมชนรื้อถอนออกไปจากที่ดิน มิฉะนั้นจะถูกดำเนินการตามกฎหมาย จึงเป็นการแสดงให้เห็นปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดิน ที่แต่เดิมเคยให้คนยากจนอยู่อาศัยเป็นการใช้ประโยชน์เชิงธุรกิจอื่น ๆ นั้น มีผลกระทบต่อคนยากจนที่ต้องการที่ดิน เพื่ออยู่อาศัยอย่างมาก คำพูดของยายขณะตอบคำถามของหลานด้วยน้ำตานองหน้าว่า “ พวกเขาจะปลูกไม้หอมจึงต้องมาถอนหญ้าพิช”

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

³² แสดงให้เห็นภาวะที่สิ้นไร้ไม้ดอกของคนยากจนที่ไม่มีที่อยู่อาศัย และเป็นการสรุปปัญหาแย่งชิงพื้นที่ที่ชัดเจน ผู้ที่ได้รับชัยชนะและสามารถใช้ประโยชน์จากผืนดินในเมืองได้ก็คือ เหล่านายทุนที่มีเงินเป็นเครื่องมือ

ภาพรวมของเรื่องสั้นทั้ง 6 เรื่อง ร่วมกันแสดงผลกระทบของการขยายป่าคอนกรีต คือ

1. ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนทั้งในชนบทและในเมือง ในเรื่อง “คนชั้นกลาง รถมือสอง หม่าซีเรื่อน” แสดงให้เห็นผลกระทบการขยายตัวของเมือง ซึ่งมีคนอยู่อาศัยมากขึ้น คนส่วนหนึ่งต้องไปซื้อบ้านสำหรับอยู่อาศัยไกลออกไปถึงชานเมือง ทำให้พวกเขาต้องซื้อรถ เพื่อความสะดวกในการเดินทางไป-กลับ ระหว่างที่ทำงานในเมืองและที่บ้านชานเมือง ผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนเมืองอย่างพวกเขา คือ พวกเขาต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตมากขึ้น เช่น ค่าน้ำมันรถ ค่าซ่อมบำรุงรถ ค่าทางด่วน ฯลฯ และพวกเขาต้องใช้เวลาอยู่บนท้องถนนในแต่ละวันมากขึ้น ในเรื่อง “ฟุ้งรอยฝุ่น” แสดงให้เห็นว่า การขยายตัวของเมืองที่มุ่งสร้างความเจริญทางวัตถุตลอดเวลา แต่ละเลยความสำคัญของจิตใจ ทำให้ผู้คนจิตใจเย็นชา หยาบกระด้างมากขึ้น ส่วนผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองที่มีต่อคนชนบทปรากฏในเรื่อง “ลมหายใจแห่งท้องทุ่ง” ที่แสดงให้เห็นว่า ความเจริญของเมืองที่เข้าไปสู่ชุมชนท้องถิ่น เช่น การพัฒนาพื้นที่ด้วยการปลูกบ้านจัดสรร หรือ การสร้างถนน ทำให้ชุมชนมีชีวิตที่สะดวกสบาย และดูทันสมัยจริง แต่ก็ก็เป็นความเจริญที่นำอันตรายมาสู่ชุมชนด้วย ดังเช่น รถที่แล่นเร็วแล้วชนวัวและเด็กเลี้ยงวัวจนได้รับบาดเจ็บ เป็นต้น เรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” การขยายความเจริญของเมืองไปสู่ชุมชนทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปเป็นวิถีชีวิตแบบชาวเมือง และที่รุนแรงที่สุด คือ ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นล่มสลายลง

2. การขยายตัวของป่าคอนกรีตสร้างปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ในเรื่อง “ลมหายใจแห่งท้องทุ่ง” และเรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” ปัญหาที่เกิดจากค่านิยมบริโภคนิยมที่ทำให้คนต้องดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อนำเงินมาบริโภคสิ่งของในเรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” และเรื่อง “คนชั้นกลาง รถมือสอง หม่าซีเรื่อน” ปัญหาการแย่งชิงพื้นที่ทำให้ผู้ยากไร้เช่นชาวสลัมต้องไร้ที่อยู่อาศัยในเรื่อง “หญ้าพิษ” ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องมาจากการขยายตัวของเมืองเป็นสำคัญ

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

การเสนอภาพลักษณ์ของเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับการสร้างและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในเรื่องสั้นทั้ง 6 เรื่องคือ เรื่อง “ฟุ้งรอยฝุ่น” เรื่อง “ลมหายใจในแห่งท้องทุ่ง” เรื่อง “คนชั้นกลาง รถมือสอง หมอไข้ร้อน” เรื่อง “กลางเมืองอุตสาหกรรม” เรื่อง “ประคองเงิน-ประคองทอง” และเรื่อง “หญ้าพิษ” มักให้ภาพการทำลายพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติรวมอยู่ด้วยเสมอตามที่กล่าวมา นักเขียนกลุ่มนี้รวมทั้งนักเขียนที่เสนอภาพเมืองในส่วนอื่นๆ ที่มีการกล่าวพาดพิงถึงธรรมชาติดูเหมือนจงใจข้ามภาพที่ว่า การทำลายพื้นที่ทางธรรมชาติไม่ได้เกิดจากความเจริญของเมืองแต่เพียงอย่างเดียว การเกษตรก็ทำให้เกิดการทำลายพื้นที่ทางธรรมชาติเช่นกัน เช่น การถางป่าเพื่อปรับหน้าดินสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ ซึ่งการทำเกษตรทุกประเภทก็เป็นการทำเพื่อขายสู่ตลาดด้วย หมายความว่า การทำการเกษตรก็สามารถได้รับการตีความให้เป็นเรื่องการทำลายพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวได้เช่นกัน แต่ภาพเช่นนี้มักไม่ถูกมองว่าเป็นการทำลายพื้นที่ทางธรรมชาติ เพราะมันดูเหมือนมีสิ่งที่ยังเป็นธรรมชาติอยู่มาทดแทน จำนวนรายได้ก็แค่เพียงพอกับการดำรงชีพ ต่างกับการทำลายพื้นที่ทางธรรมชาติแล้วสร้างอาคารคอนกรีต ที่ปรากฏเป็นภาพชัดเจนว่าสภาพธรรมชาติสูญหายไปโดยสิ้นเชิง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างภาพ 2 ภาพนี้แล้วจะทำให้เห็นทัศนคติของนักเขียน ที่เกิดทุนธรรมชาติและต่อต้านสิ่งที่เป็นตัวแทนความเป็นเมือง เช่น อาคารคอนกรีต ตึกสูงๆ และคอนโดมิเนียม การต่อต้านอาคารคอนกรีตเหล่านี้เพราะนักเขียนเห็นว่ามันเป็นภาพที่ผูกติดอยู่กับการแสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม เป็นการสร้างความเจริญทางวัตถุบนพื้นฐานการเอารัดเอาเปรียบของพวกนายทุนที่มีต่อผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า ดังนั้น ภาพลักษณ์ของเมืองในส่วนที่เป็นการสร้างสิ่งที่เป็นรูปธรรมเหล่านี้ จึงถูกนำเสนอในภาพที่เป็นผู้ร้ายมากทั้งภาพที่เป็นผู้ทำลายธรรมชาติและภาพการสร้างเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของพวกนายทุน

ป่าคอนกรีต ป่าที่แออัดและเสื่อมโทรม

เรื่องสั้นบางส่วนเสนอภาพลักษณ์เมือง คือ ป่าคอนกรีต โดยยังคงพูดถึงลักษณะทางกายภาพของเมืองอยู่ แต่ไม่ใช่เรื่องที่ใช้การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ผูกพันอยู่กับการสร้างเป็นแก่นของเรื่อง เรื่องสั้นกลุ่มนี้จะเสนอภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิประเทศและการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในเมืองอีกลักษณะหนึ่ง คือ ภาพที่อยู่อาศัยที่แออัดคับแคบในเมืองและภาพแหล่งเสื่อมโทรมในเมือง เรื่องสั้นทั้ง 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง “เด็กบ้านนอก” ของ พิศวรัลย์ ชูแสงศรี เรื่อง “ผีเสื้อ” ของ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ เรื่อง “โลกฝันของ

เป็ยก” ของ กมลศักดิ์ ตั้งธรรมเนียม เรื่อง “เพลงยามเช้า” ของไพโรรินทร์ ขาวงาม และ เรื่อง “แมลงสาบ” ของ ขจรฤทธิ์ รักษา ทั้งหมดนี้ร่วมกันเสนอภาพปัญหาที่เกิดจากการ แยกใช้พื้นที่ในเมืองอย่างชัดเจน แต่ภายใต้ปัญหาการแยกใช้พื้นที่ภาพเดียวกันนี้ นักเขียนแต่ละคนนำเสนอปัญหา และประเด็นต่างๆ ในแง่มุมที่ต่างกันออกไป ซึ่งจะได้ พิจารณาดังต่อไปนี้

เรื่องสั้น 2 เรื่องแรก เป็นเรื่องที่ตั้งใจวิจารณ์สภาพแวดล้อมที่แออัดของเมือง โดยเฉพาะ ภาพความแออัดของเมืองที่เป็นภาพตรงข้ามกับท้องนาที่โล่งกว้างเต็มไปด้วยธรรมชาติอันสดชื่น เป็นภาพที่ผู้วิจัยแสดงให้เห็นบ้างแล้วในส่วนของฉากที่อยู่ในเรื่อง สั้นหลายเรื่อง แต่ในเรื่อง “เด็กบ้านนอก” ของพัชรพลย์ ชูแสงศรี และเรื่อง “ผีเสื้อ” ของ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ ความแตกต่างทางกายภาพของชนบทกับเมืองถูกนำมาใช้เป็นแก่น เรื่อง เพื่อแสดงปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ และปัญหาความแออัดความแออัดของ เมืองนักเขียนทั้งสองต่างเห็นตรงกันว่า คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ แต่พัชรพลย์ นำเสนอด้วยการเน้นภาพการมีชีวิตที่มีความสุขท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ สะอาด บริสุทธิ์ ของ ธรรมชาติ “เด็กบ้านนอก” แสดงให้เห็นภาพแม่ลูกที่มีความสุข แม่ขี่จักรยานพาลูกไปเที่ยวเล่น ดูท้องฟ้าที่โปร่งใสที่สนามบินทุกเย็น ลูกมีที่เล่นโล่ง กว้าง อยู่ในบ้านที่มีต้นไม้ร่มรื่นและมีอากาศบริสุทธิ์ ซึ่งทำให้ลูกมีความสุขแข็งแรง ภาพนี้ตัดกับภาพท้องฟ้าในเมืองที่ครึ้มไปด้วยหมอกควันจากโรงงาน อากาศที่เต็มไปด้วยฝุ่นและควันจากท่อไอเสียและสารเคมี และผืนดินว่างแต่เต็มไปด้วยเศษขยะเศษแก้ว ที่ทำให้ลูกบาดเจ็บ³³ พัชรพลย์เสนอว่าสภาพแวดล้อมในเมือง ไม่ใช่สถานที่ที่เหมาะสม กับการเลี้ยงดูให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในตอนจบของเรื่องจึงมีภาพแม่พา ลูกกลับบ้านต่างจังหวัด และแม่ขี่จักรยานซ้อนท้ายลูกไปเที่ยวสนามบินอย่างมีความสุข เหมือนเคย ก็คือการได้กลับไปอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อการดำรง ชีวิตของมนุษย์นั่นเอง ส่วนเรื่อง “ผีเสื้อ” ของศุภชัย สิงห์ยะ-บุศย์ เน้นไปที่ภาพ ความแออัดแออัดแออัดของเมือง ภาพที่ปรากฏจึงเป็นภาพบ้านจัดสรรรูปทรงสี่เหลี่ยมมี ลักษณะเหมือนกันหมด เป็นการใช้ประโยชน์จากผืนดินที่มีอยู่จำกัดให้ได้มากที่สุด ความแออัดแออัดแออัดในบ้านที่มีแต่ผนังฉาบปูนทั้งสี่ด้าน ทำให้ผู้อยู่อาศัยพยายามสร้างธรรม

³³ พัชรพลย์ ชูแสงศรี , “เด็กบ้านนอก,” ใน ลูกปืนที่เหลืออยู่ , หน้า 87-

ชาติโดยการหาต้นไม้มาปลูกเพื่อเพิ่มความสดชื่น³⁴ ภาพการโหยหาธรรมชาติที่ผลักดันให้เกิดความพยายามในการสร้างธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ศุภชัยสะท้อนภาวะความแห้งแล้งทางกายภาพของเมืองที่มีผลต่อสภาวะทางจิตใจของผู้อยู่อาศัย แต่ศุภชัยก็เสียดสีภาพดังกล่าวด้วยการให้ภาพ “ครูสงฆราม” ที่เฝ้าประคบประหงมดักแด่ ด้วยการนำใบการเวกที่เขาหวงแหนมาป้อน จนกระทั่งหนอนดักแด่กลายเป็นผีเสื้อได้จริงๆ แต่ผีเสื้อตัวนี้ก็มีชีวิตอันแสนสั้นเพราะถูกแมวตะปบหลังจากลอกคราบไม่นาน ทำให้ “ครูสงฆราม” รู้สึกเสียใจกับการกระทำของตัวเองมาก ภาพที่ปรากฏเป็นสิ่งที่ศุภชัยต้องการแสดงให้เห็นว่า การพยายามสร้างธรรมชาติและสร้างชีวิตที่เกิดจากสภาพธรรมชาติให้เกิดขึ้นในเมืองนั้น เป็นเพียงแค่เรื่องเพ้อฝันที่ไม่มีทางเป็นไปได้ในความเป็นจริง

เรื่อง “โลกฝันของเปี้ยก” ของกมลศักดิ์ ตั้งธรรมเนียม ใช้ ภาพความแออัดในเมืองหลวงแสดงปัญหาที่ต่างกันออกไป สลัมใต้สะพานคือแหล่งเสื่อมโทรมอีกรูปแบบหนึ่งในกรุงเทพฯ และเป็นภาพที่กมลศักดิ์ใช้สะท้อนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเมืองหลายปัญหา เช่นปัญหาการอพยพย้ายถิ่นมาทำงานในเมือง ปัญหาความเสื่อมโทรมในสังคมที่มีแหล่งอบายมุขเช่น ซ่องและบ่อนการพนันกระจายอยู่ทั่วไป ปัญหาการแย่งพื้นที่อยู่อาศัยในเมืองหลวงในหมู่ผู้ด้อยโอกาสในระดับรุนแรง ปัญหาเด็กเร่ร่อนที่ชี้ให้เห็นปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งในระดับรากฐานและในระดับโครงสร้างของสังคมไทย กมลศักดิ์ ใช้ภาพชีวิตของ “เปี้ยก” ที่ปัจจุบันกลายเป็นเด็กเร่ร่อนเป็นแกนในการเสนอปัญหาทั้งหมด “เปี้ยก” เคยมีพ่อและบ้านอยู่ต่างจังหวัด แต่เมื่อเกิดภัยน้ำท่วมทำให้บ้านล่มและถูกยึดที่นาไป พ่อก็พา “เปี้ยก” เข้ากรุงเทพฯ พ่อไปทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้างและอยู่กินกับผู้หญิงคนใหม่ซึ่งกลายเป็นแม่เลี้ยงของ “เปี้ยก” แม่เลี้ยงเกลียดชัง “เปี้ยก” ทำทารุณกรรม “เปี้ยก” ทุกอย่างเช่นเขี่ยนติ พุดเป่าหุยุให้พ่อลงโทษ “เปี้ยก” ทั้งๆที่ “เปี้ยก” ไม่มีความผิด ด้วยความหิวโหยทำให้ “เปี้ยก” พยายามออกมาหาเลี้ยงชีพด้วยการรับใช้โสเภณี รับจ้างดูต้นทางให้บ่อนการพนัน ซึ่งทำให้ “เปี้ยก” มีรายได้ซื้อของดีๆกิน แต่คืนหนึ่ง “เปี้ยก” เผลอหลับ ทำให้อบ่อนถูกจับ “เปี้ยก” หนีมาได้ แต่เจ้าของบ่อนส่งนักเลงไปซ่อมพ่อกับแม่เลี้ยง จนคนทั้งคู่ต้องเข้าโรงพยาบาล ตั้งแต่นั้นพ่อกับแม่เลี้ยงก็หนีไป ทำให้ “เปี้ยก” กลายเป็นเด็กเร่ร่อน ไม่มีที่อยู่ ถูกรังแกจากผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าทั้งเด็กและผู้ใหญ่ “เปี้ยก” เห็นการ

³⁴ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, “ผีเสื้อ,” ใน คนเถื่อน, หน้า 139-148.

สร้างสะพานแห่งใหม่และฝันจะได้จับจองที่ได้สะพานเป็นบ้าน แต่แล้ว “เปี้ยก” ก็ต้องผิดหวังเมื่อมีหนุ่มสาวคู่หนึ่งมายื่นมองและจับจองที่ได้สะพานเหมือนกัน³⁵

ภาพแหล่งเสื่อมโทรมในสังคมเมืองในเรื่อง “โลกใต้สะพาน” เป็นภาพที่กมลศักดิ์ใช้ประโยชน์ในการสร้างภาพลักษณะเมืองเป็นผู้ร้ายในสังคมอย่างเต็มที่ ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาที่กมลศักดิ์ต้องการนำเสนอมากที่สุดคือ ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคม อันเกิดจากการที่ผู้แข็งแรงกว่าใช้อำนาจในการบังคับ ช่มชู้ เอาชนะ ช่างชิงหรือระบายอารมณ์กับผู้ที่อ่อนแอกว่า ภาพของ “เปี้ยก” แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงในสังคมตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือเมื่ออยู่กับครอบครัว “เปี้ยก” ถูกพ่อและแม่เลี้ยงตบตีอย่างทารุณ เมื่อ “เปี้ยก” กลายเป็นเด็กเร่ร่อนและต้องการอาศัยนอนใต้สะพาน เพราะที่ใต้สะพานเปรียบเสมือนมีหลังคาคุ้มฝนได้ เขาก็ถูกพวกที่เป็นผู้ใหญ่กว่าขบไล่โดยการทำร้ายเพราะเขาไม่ต้องการให้ “เปี้ยก” มาแย่งที่นอน ภาพของ “เปี้ยก” เด็กเร่ร่อนที่ต้องการเพียงที่ใต้สะพานเป็นที่อาศัยหลับนอน เป็นภาพที่กมลศักดิ์แสดงให้เห็นปัญหาการแย่งชิงพื้นที่อย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง นอกจากนี้ การแย่งชิงพื้นที่ระหว่าง “เปี้ยก” กับผู้ใหญ่ยังสะท้อนให้เห็นความเสื่อมโทรมทางสังคมอีกด้วย ภาพดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า มีเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของการใช้อำนาจและความรุนแรงจากผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าอีกมากมาย และพวกเขาถูกทอดทิ้งให้เผชิญกับชะตากรรมอันโหดร้ายแต่เพียงลำพัง

เรื่องสั้นอีก 2 เรื่องต่อไปจะเป็นการวิจารณ์ลักษณะทางกายภาพที่แออัดและเสื่อมโทรมในสังคมเมืองควบคู่ไปกับการแสดงปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชาวชนบทเข้าสู่เมือง อันเป็นปัญหาที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมระหว่างชนบทกับเมือง เรื่อง “เพลงยามเช้า” ของไพโรรินทร์ ขาวงาม และเรื่อง “แมลงสาบ” ของ ขจรฤทธิ์ รักษา ร่วมกันวิจารณ์ลักษณะทางกายภาพและแสดงปัญหาในสังคมเมืองภาพเดียวกัน แต่นักเขียนทั้งสองนำเสนอประเด็นปลีกย่อยและใช้วิธีการนำเสนอที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการแสดงลักษณะของสังคมเมืองในแง่มุมที่น่าสนใจ ดังจะได้พิจารณาต่อไปนี้

เรื่อง “เพลงยามเช้า” ของไพโรรินทร์ ขาวงาม จากรวมเรื่องสั้นชุด เมืองดอกไม้ นำเสนอภาพลักษณะทางกายภาพของเมืองว่าเป็นสถานที่ที่แออัดคับแคบ ทำให้เมืองมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับการเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตอย่างมีสุขภาพอนามัยที่ดี

³⁵ กมลศักดิ์ ตั้งธรรมนิยม, “โลกใต้สะพาน,” ใน เขาเงา (กรุงเทพฯ : น้ำค้าง, 2535), หน้า 53-62.

อีกทั้งการที่คนในเมืองต้องมาอยู่รวมกันในพื้นที่ที่จำกัดอย่างเช่น แฟลต หรือตึกแถวแบ่งให้เช่า ทำให้ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่พึงปรารถนาได้ เช่น การทะเลาะวิวาทของเพื่อนบ้านและใช้ความรุนแรงตัดสินปัญหา³⁶

ไพวรินทร์ วาดภาพตึกแถวแบ่งให้เช่าอันเป็นที่อยู่อาศัยของตัวละคร “ผม” เพื่อแสดงให้เห็นปัญหาที่ดินในเมืองที่มีไม่เพียงพอกับจำนวนคนที่อยู่อาศัยในเมือง เมื่อมีความต้องการใช้ผืนดินมากกว่าจำนวนที่ดินที่อยู่ และราคาที่ดินในใจกลางเมืองก็แพงมาก ทางแก้ปัญหาคือ การใช้พื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดรองรับจำนวนคนให้มากที่สุด ซึ่งได้แก่การปลูกตึกสูงที่เพิ่มพื้นที่ใช้สอยตามจำนวนชั้นที่เพิ่มขึ้นอย่างที่ปรากฏในเรื่อง “เพลงยามเช้า” นั่นเอง สถานที่พักอาศัยอย่างบ้านเช่า หอพัก แฟลต อพาร์ทเมนต์ แทรกตัวอยู่ทั่วทุกมุมของเมืองหลวง ไวรอร์รับผู้ที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานและมาศึกษาต่อในเมือง “ผม” ก็คือผู้อพยพย้ายถิ่นเข้าเมืองอีกผู้หนึ่งท่ามกลางผู้ย้ายถิ่นคนอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในตึกแถวเดียวกัน บรรยากาศของตึกกันห้องแบ่งเช่าที่เป็นแบบ “เมืองระคนชนบท” ที่กล่าวถึงในเรื่อง จึงเป็นดั่งภาพจำลองของตึกแบ่งให้เช่าที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในเมือง

การเสนอภาพบ้านเช่าในเมือง ปัญหาความแออัดคับแคบจะถูกหยิบยกมานำเสนอเป็นพิเศษ เรื่อง “เพลงยามเช้า” ไพวรินทร์ ใช้ภาพเปรียบเทียบระหว่างชนบทกับเมืองเพื่อให้เห็นความแออัดของเมืองได้ชัดเจนขึ้น พื้นที่โล่งกว้างที่เป็นท้องทุ่งของชนบทตรงกันข้ามกับพื้นที่ที่เต็มไปด้วยอาคารคอนกรีตทรงสี่เหลี่ยม และในอาคารแต่ละห้องยังถูกแบ่งซอยเป็นห้องเล็ก ๆ แคบ ๆ ภาพของเด็กในเมืองที่ต้องเติบโตใน “ห้องสี่เหลี่ยมไร้บริเวณ” ไม่มีพื้นที่ให้วิ่งเล่นนอกจากถนนในซอยซึ่งเต็มไปด้วยรถยนต์ เมื่อเปรียบเทียบกับภาพของเด็กชนบทอย่างตัวละคร “ผม” ผู้เล่าเรื่อง ซึ่งเติบโตมากับท้องทุ่งที่มีอากาศบริสุทธิ์ มีท้องทุ่งและแม่น้ำเป็นสนามสำหรับการเล่นทุกประเภท กล่าวได้ว่าไพวรินทร์กำลังวิพากษ์วิจารณ์สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองว่าเป็นที่ที่ไม่เอื้อให้ผู้อยู่อาศัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีเลย ทั้งนี้ สภาพพื้นที่ที่คับแคบ ความอันตรายของยวดยานที่แล่นไปมาในซอย และเสียงอันอึกทึกจอแจล้วนแต่ส่งผลเสียต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้อยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กที่กำลังเจริญเติบโต

ไพวรินทร์ ใช้ภาพที่อยู่อาศัยที่แออัดในเมืองวิจารณ์คุณภาพชีวิตของคนในสังคมเมือง และปัญหาที่แสดงตัวออกมาพร้อม ๆ กับปัญหาการแย่งชิงพื้นที่ก็คือ ปัญหา

³⁶ไพวรินทร์ ขาวงาม, “เพลงยามเช้า,” ใน เมืองดอกไม้, จตุพล บุญพรัตน์ , บรรณาธิการ, หน้า 29-39.

การอพยพย้ายถิ่น หากพิจารณาต่อไปจากปัญหาการอพยพย้ายถิ่น จะพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นก็คือ การที่เมืองมีลักษณะเป็นศูนย์กลางในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจทำให้เมืองภาพเป็นแหล่งงานที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูง ชาวชนบทที่ประสบปัญหาที่ทำกินแห้งแล้ง ทำการเกษตรไม่ได้ผล จึงเดินทางเข้าเมืองเพื่อหางานทำ การเป็นศูนย์กลางด้านสังคมและวัฒนธรรมทำให้มีการแผ่กระจายวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมผ่านระบบการศึกษา ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันกันสร้างฐานะตนเองอย่างปัจเจกชน และทำให้ชาวชนบทมองภาพการมีชีวิตในเมืองว่าเป็นชีวิตที่ดี ชาวชนบทอีกมากที่อพยพเข้าเมืองจึงเป็นเด็กที่อยู่ในระบบการศึกษาที่ถูกดึงให้เข้าเมือง เพื่อจะได้มีโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งงานที่ดี มีความมั่นคง มีรายสูงทั้งในภาครัฐและเอกชนในเมือง และมีโอกาสใช้ชีวิตท่ามกลางความทันสมัยในสังคมเมือง ภาพการอพยพย้ายถิ่นจึงเป็นภาพที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมระหว่างเมืองกับชนบท เมืองเป็นผู้ที่ได้เปรียบจากการดูดซับทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคลจากชนบทมาหล่อเลี้ยงตัวเอง เมืองมีลักษณะเป็นเมืองศูนย์กลางที่เป็นเมืองหลัก โดยชนบทมีลักษณะเป็นบริวารที่แวดล้อมและขึ้นต่อเมือง ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมนี้ก่อให้เกิดปัญหาคือ เศรษฐกิจของชนบทล้มละลาย เกิดการอพยพแรงงาน และการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย เกิดการขาดแคลนมันสมอง และกำลังคนในการพัฒนาในสังคมชนบท และท้ายที่สุดก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดและปัญหาสังคมในชุมชนตามมาเป็นลูกโซ่³⁷

นอกจากเสนอปัญหาที่อยู่อาศัยแออัด ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองที่เห็นได้ชัดแล้ว ไพรวินท์ยังแสดงถึงปัญหาสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วย การมาอยู่รวมกันในพื้นที่ที่จำกัด ทำให้แต่ละคนไม่อาจหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาได้ อย่างเช่นเหตุการณ์ที่สามีภรรยาทะเลาะวิวาทกันในเช้าวันหนึ่ง ความจำเป็นด้านพื้นที่อันคับแคบ บีบให้คนซึ่งอยู่ร่วมกันต้องมารับรู้ปัญหาบางประการที่ทำลายโลกแห่งความสุขของผู้อื่น “ผม” กำลังเพลิดเพลินกับเสียงเด็กที่ทำให้ผมนึกถึงวัยเด็กและเหตุการณ์ดี ๆ ที่ผ่านมา และเด็ก ๆ ที่กำลังเล่นกันอย่างสนุกสนาน ต้องหยุดชะงักเพราะเสียงสามีภรรยาที่ด่าทอกันอย่างรุนแรงดังขึ้น สภาพแวดล้อมที่ต้อง

³⁷ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศิลปศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชา 111 สังคมและวัฒนธรรมไทย (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532), หน้า 432-435, 438.

รับรู้การทะเลาะวิวาทอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นประจำ นอกจากจะส่งผลเสียต่อจิตใจของผู้ฟังในทันทีแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาวต่อเด็กที่เติบโตมาในสภาพแวดล้อมดังกล่าวอีกด้วย การรับรู้ความก้าวร้าวรุนแรงมาก ๆ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อม อาจส่งผลต่อทัศนคติของเด็กและคนทั่วไปให้เห็นว่า ความก้าวร้าวและการแก้ปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดา และมีแนวโน้มที่จะใช้ความก้าวร้าวในการตัดสินใจปัญหาได้ เรื่อง “เพลงยามเช้า” จึงเป็นเรื่องที่ ไพวรินทร์ สะท้อนให้เห็นปัญหาความแออัดในเมือง ซึ่งเป็นปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพอันเนื่องมาจากจำนวนประชากรของเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว และปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นพิษ ปัญหาสุขภาพจิตของคนในสังคม และปัญหาที่เกี่ยวกับทัศนคติของคนในสังคม

เรื่องสั้นเรื่องสุดท้ายในส่วนที่นำเสนอภาพลักษณ์ทางกายภาพของสังคมเมืองคือ เรื่อง “แมลงสาบ” ของขจรฤทธิ์ รักษา ซึ่งแสดงภาพความแออัดของเมืองอีกเช่นกัน “แมลงสาบ” เป็นเรื่องของชายหนุ่มคนหนึ่งที่เกิดเกลียดแมลงสาบมาก เพราะมันก่อความเดือดร้อนรำคาญให้แก่เขาทุกอย่างนับแต่ทำลายเสื้อผ้าเครื่องใช้ ทำร้ายในยามหลับ เป็นสัตว์สกปรกและมีกลิ่นเหม็น เขาเกลียดแมลงสาบจนต้องย้ายบ้านหนีพวกมัน เมื่อมาอยู่ห้องเช่าแห่งใหม่กับเพื่อน เขาสบายใจขึ้นเพราะไม่มีแมลงสาบมารบกวน แต่กลับต้องเผชิญกับพฤติกรรมอันน่ารังเกียจของหลานชายวัยรุ่นของเพื่อนร่วมห้องที่ชอบพาเพื่อน ๆ มามั่วสุมทำความเดือดร้อนให้เขาเช่นเดียวกับที่พวกแมลงสาบเคยทำ³⁸

ขจรฤทธิ์ ใช้ภาพที่อยู่อาศัยที่แออัดคับแคบ เพื่อวิจารณ์สภาพแวดล้อมในสังคมเมือง และแสดงให้เห็นสภาพชีวิตของผู้อพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเมืองเช่นเดียวกับเรื่อง “เพลงยามเช้า” ของไพวรินทร์ “แมลงสาบ” เสนอภาพบ้านเช่าที่อึดอัด คับแคบสกปรก และผู้อาศัยต้องเผชิญกับปัญหาที่ก่อความรำคาญและความเดือดร้อนอยู่เสมอ บ่อเกิดของปัญหาความแออัดของพื้นที่เป็นสาเหตุเดียวกับที่นำเสนอในเรื่อง “เพลงยามเช้า” กล่าวคือ เมืองมีทรัพยากรที่ดินไม่เพียงพอกับจำนวนผู้มีความต้องการใช้ประโยชน์จากผืนดิน ทำให้ผู้มีรายได้น้อยที่ไม่อาจซื้อบ้านในเมืองได้ต้องพักอาศัยอยู่ในบ้านเช่า แต่เรื่อง “แมลงสาบ” นี้ ขจรฤทธิ์เน้นให้เห็นสภาพที่ไม่น่าอยู่ของบ้านเช่าในแต่ละแห่งอันสะท้อนให้เห็นปัญหาความแออัดคับแคบในเมืองได้เป็นอย่างดี แต่งสิ่งที่น่าสนใจในเรื่อง

³⁸ ขจรฤทธิ์ รักษา, “แมลงสาบ,” ใน *นักตกปลา* (กรุงเทพฯ : บ้านหนังสือ , 2534), หน้า 103-111

“แมลงสาบ”ก็คือ นอกจากเนื้อหาที่ปรากฏจะวิจารณ์สังคมเมืองแล้ว ขจรฤทธิ์ ยังใช้รูปแบบการนำเสนอร่วมวิจารณ์สังคมเมืองด้วย โดยแสดงให้เห็นว่าลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางสังคมของเมืองต่างทำร้ายผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองในลักษณะเดียวกัน

ขจรฤทธิ์ นำเสนอสภาพที่ไม่น่าอยู่ของบ้านเช่าที่ผู้เช่าต้องจำทนพักอาศัยอย่างไม่มีทางเลือกออกเป็นสองส่วน โดยทั้งสองส่วนนี้ ขจรฤทธิ์ใช้แมลงสาบเป็นสิ่งแสดงให้เห็นสภาพที่ไม่น่าอยู่นั้น แมลงสาบภาพแรกเป็นสัตว์ที่ก่อความเดือดร้อนให้กับผู้คน ส่วนแมลงสาบอีกภาพหนึ่งคือภาพเปรียบเทียบถึงกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่นเหมือนดั่งแมลงสาบ ภาพแรกเป็นภาพความไม่น่าอยู่ของบ้านเช่าเพราะแมลงสาบ บ้านเช่าที่ขจรฤทธิ์ให้ภาพเป็นบ้านเดี่ยว ซึ่งอยู่ในพื้นที่ส่วนที่มีการระบายน้ำไม่ดี เวลาฝนตกน้ำจะท่วมบ้าน และสภาพบ้านที่สกปรกทำให้มีแมลงสาบมากดังภาพ

“ก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่นี่ ผมเคยเช่าบ้านหลังใหญ่อยู่กับเพื่อนหลายคน ฝนตกที่ไรเราต้องพากันนูนว้ายทุกครั้งด้วยเหตุที่น้ำเอ่อล้นออกมาจากท่อรวดเร็วเกินกว่าที่เราจะมาเก็บของเสร็จ รองเท้า เศษกระดาษ ผ้าขี้ริ้วจะลอยฟ่องทั่วทั้งบ้าน ในห้องเล็ก ๆ ของผมอยู่ชั้นล่างติดกับห้องน้ำ จะเต็มไปด้วยแมลงสาบ มันพากันบินหนีออกมาจากรูท่อแล้วตามเป็นพรวนเข้าไปในห้อง”³⁹

ภาวะน้ำท่วมบ้านเมื่อฝนตกเพราะน้ำเอ่อตามท่อระบายน้ำ ไข้บอกเล่าสภาพเมืองใหญ่ได้ดี ไม่ว่าจะเป็นความแออัดของบ้านเรือนและผู้คน ระบบสาธารณูปโภคที่ไม่เพียงพอกับความเติบโตของเมืองที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และความอับชื้นสกปรกซึ่งทำให้สัตว์ที่เป็นพาหนะนำเชื้ออย่างแมลงสาบหรือหนูมาอยู่ชุกชุม การบรรยายที่คนต้องอยู่ร่วมกับสัตว์ที่สกปรกและสามารถนำเชื้อโรคมาสู่ตนเองได้ เป็นการให้ภาพที่ช้กจูงให้คนรู้สึกอึดอัดคับข้องใจกับสถานที่ได้มาก และถ้าสัตว์เหล่านี้สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อยู่อาศัยโดยตรง ภาพที่บรรยายย่อมเพิ่มความรู้สึกให้เข้มข้นขึ้น

“มัน (แมลงสาบ) เป็นสัตว์ที่ผมไม่ชอบเลย ถึงมันจะไม่เคยทำร้ายผมซึ่ง ๆ หน้า การที่มันโจมตีเล่นงานข้าวของเสื้อผ้าของผมในความมืด ทำให้ผมเคียดแค้น และเกลียดชังยิ่งนัก หลับลงเมื่อไหร่ผมก็ต้องถูกรบกวนโดยพวกมันอย่างน้อย 2

³⁹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 103.

ตัว ตัวหนึ่งและเล็บเท้า ส่วนอีกตัวจะขึ้นไปเกาะเส้นผมแล้วทะหนังก้าวจับแป้บิต
ตกใจจนต้องตื่น ผลุนผลันลุกขึ้นเปิดไฟในยามดึกทุกครั้ง”⁴⁰

ภาพของบ้านเช่าที่มีปัญหาทุกครั้งเมื่อฝนตก และภาพของแมลงสาบซึ่งเป็น
สัตว์ที่ “ผม” เกลียดมาสร้างความเดือดร้อนให้อยู่เสมอ ล้วนแต่เป็นภาพสะท้อนของสภาพ
แวดล้อมทางกายภาพที่เลวร้ายในเมืองหลวง ในส่วนที่สองขจรฤทธิ์ใช้ภาพแมลงสาบเป็น
ภาพเปรียบเทียบของกลุ่มวัยรุ่นซึ่งมาอยู่ร่วมห้องเช่าแห่งใหม่กับ “ผม” และมีพฤติกรรมที่
ก่อความเดือดร้อนรำคาญให้ “ผม” เหมือนกับที่ “ผม” เคยได้รับความเดือดร้อนจากแมลง
สาบที่เป็นสัตว์มาแล้ว ห้องเช่าแห่งใหม่ของ “ผม” จำต้องรับหลานชายเพื่อนร่วมห้องมา
อยู่ชั่วคราว และหลานชายมักพาเพื่อนม้ามั่วสุม กินเหล้า สูบบุหรี่ และส่งเสียงดังรบกวน
ชาวบ้าน ตัว “ผม” เองไม่เคยได้พักผ่อนอย่างสงบ ของใช้ส่วนตัว “ผม” ถูกขโมยรวมทั้ง
เงินด้วย เมื่อ “ผม” ทนไม่ไหวจนต้องขอร้องให้หลานชายพาเพื่อนกลับไป กลุ่มวัยรุ่น
กลับไม่พอใจและกลับมาขู่จะทำร้าย “ผม” ภาพที่ขจรฤทธิ์ต้องการแสดงให้เห็นคือ “ผม”
ไม่สามารถหนีจากสภาพความเป็นอยู่อันเลวร้ายได้พ้น ความแออัดในเมืองทำให้ “ผม”
ต้องทนกับสภาพห้องเช่าที่สกปรก มีสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และต้องทนกับ
พฤติกรรมน่ารังเกียจของกลุ่มคนบางประเภท ที่ชอบก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น การที่ขจร
ฤทธิ์แบ่งเรื่องออกเป็นสองช่วง ซึ่งนำเสนอโดยใช้ภาพพฤติกรรมของแมลงสาบเป็นทั้ง
ภาพจริงในส่วนแรก และเป็นภาพเปรียบเทียบในส่วนหลังเป็นการเชื่อมโยงโลกทางกายภาพ
กับโลกทางสังคมเข้าด้วยกันได้อีกที่น่าสนใจ ภาพ 2 ภาพที่เขานำเสนอแสดงภาพ
ลักษณะของสังคมเมืองว่าเป็นสังคมที่ทำร้ายคนทุกทาง ทั้งโลกทางกายภาพที่มีสภาพแ
วแวดล้อมแออัด สกปรก เป็นผลเสียต่อสุขภาพร่างกาย และโลกทางสังคมซึ่งการที่คนมาอยู่
รวมกันอย่างแออัดในพื้นที่แคบ ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัว และไม่มีการ
ความเกรงใจให้กัน ทำให้คนเบียดเบียนผู้อื่นโดยไม่รู้สึกลึกผิดเป็นการบั่นทอนสุขภาพจิตใจ
ของผู้ที่ถูกเอาเปรียบแต่ไม่มีทางเลือก ภาพทั้งสองภาพแสดงให้เห็นว่าโลกทางกายภาพ
สร้างความอึดอัดให้กับผู้คนเช่นไร สิ่งนั้นก็ปรากฏในโลกทางสังคมของเมือง ดังเป็นภาพ
สะท้อนที่ต่างทำร้ายผู้อยู่อาศัยในเมืองเช่นเดียวกัน

เรื่อง “แมลงสาบ” นอกจากเสนอภาพบ้านเช่าที่เสื่อมโทรมไม่เหมาะกับการ
พักอาศัยแล้ว ขจรฤทธิ์ยังสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างคนกับสถานที่ที่เขาต้องใช้

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 103-104.

ชีวิตอีกประการหนึ่งด้วย ไม่มีใครอยากอยู่บ้านเช่าสภาพขอมซ่อ ทรุดโทรม อยู่กลาง
 ดงน้ำคร่ำร่วมกับสัตว์สกปรกน่ารังเกียจ แต่เพราะคนทั่วไปคิดว่า เมืองคือสถานที่ที่ทำให้
 เขาบรรลุเป้าหมาย คือ เช่นเป็นแหล่งงาน เป็นสถานเพิ่มพูนความรู้ที่จะนำไปประกอบ
 อาชีพ และความรู้ในการใช้ชีวิตอย่างก้าวหน้า ทันสมัย มีรสนิยมตามแบบสังคมที่เจริญ คน
 จึงต้องทนอยู่ในสถานที่ที่เขารู้สึกขัดแย้งกับมันตลอดเวลา และถ้าเขามีโอกาสและสามารถ
 เลือกที่อยู่ที่ดีกว่าได้ เขาก็ไม่ลังเลที่จะไป การบรรยายให้เห็นสภาวะขัดแย้งของตัวละคร
 เช่นนี้ ช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับตัวละคร และขณะเดียวกันก็ช่วยย้ำภาพเมืองที่มักทำ
 ร้ายคนยากไร้อย่างซาเย็นให้คงอยู่ต่อไป

การเสนอภาพลักษณ์ทางกายภาพของเมือง โดยใช้ภาพความแออัดของพื้นที่
 และสภาพสภาวะแวดล้อมอันเสื่อมโทรมในสังคมเมือง ในเรื่องสั้นทั้ง 5 เรื่อง ได้แก่เรื่อง
 “เด็กบ้านนอก” เรื่อง “ผีเสื้อ” เรื่อง “โลกฝันของเปี้ยก” เรื่อง “เพลงยามเช้า” และเรื่อง
 “แมลงสาบ” ภาพลักษณ์ของชนบทที่มีธรรมชาติที่บริสุทธิ์ สะอาด และมีพื้นที่โล่งกว้างยัง
 ถูกนำมาใช้เปรียบเทียบกับสภาพแออัดของเมือง อารมณ์โดยธรรมชาติยิ่งเข้มข้นขึ้นใน
 เรื่องสั้นบางเรื่อง เช่นเรื่อง “เพลงยามเช้า” และเรื่อง “ผีเสื้อ” เพื่อเน้นให้ผู้อ่าน
 ตระหนักว่าการดำรงชีวิตในสภาวะแวดล้อมอันคับแคบแออัดและเสื่อมโทรมเช่นนี้เป็นเรื่อง
 เลวร้ายมาก แต่ความเลวร้ายดังกล่าวก็ไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะหยุดผู้คนไม่ให้หลังไหล
 เข้าเมืองเพื่อแสวงหาโอกาสของชีวิตที่พวกเขาคิดว่าดีกว่าอยู่บ้านเกิดได้ เรื่องสั้นบางเรื่อง
 ในส่วนนี้ เช่นเรื่อง “โลกฝันของเปี้ยก” เรื่อง “แมลงสาบ” และเรื่อง “เพลงยามเช้า” จึง
 ใช้ภาพปัญหาความแออัดของพื้นที่ในเมืองเพื่อแสดงให้เห็นว่า ผลของการหลังไหลเข้า
 เมืองซึ่งกลายเป็นปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่ง ยิ่งทำให้ปัญหาความแออัดในเมือง ปัญหา
 การแย่งใช้พื้นที่ในเมือง ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมในเมือง และปัญหาอื่น ๆ อีก
 มากยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น นักเขียนบางคนเช่น พิศรวลย์ เสนอทางเลือกที่ชัดเจนให้ผู้อ่าน
 คือ การกลับไปใช้ชีวิตในชนบท ดังกรณีของตัวละครแม่และลูกในเรื่อง “เด็กบ้านนอก” แต่
 นั้นหมายความว่าผู้ที่กลับไปสู่อ้อมกอดของธรรมชาติเช่นนั้นได้ ต้องไม่ใช่เกษตรกรที่
 หนีปัญหาความแห้งแล้งจนทำการเกษตรไม่ได้มาจากบ้านเกิดของตัวเองอย่างแน่นอน
 ทางเลือกที่พิศรวลย์นำเสนอจึงเป็นทางเลือกสำหรับคนที่ดูเหมือนมีช่องทางและโอกาสใน
 ชีวิตที่ดีอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องการการปรับทัศนคติอีกเล็กน้อยให้เห็นการมีชีวิตในสภาพ
 แวดล้อมอันบริสุทธิ์สะอาด และปลอดภัยของธรรมชาติดีกว่าการใช้ชีวิตท่ามกลางความทัน
 สมัยและความสะดวกสบายในเมือง นักเขียนบางคนเช่น ศุภชัยเสนอภาพความพยายาม
 ในการแก้ไขปัญหาความแออัดแห่งแล้งของเมืองด้วยวิธีการส่วนบุคคล แต่ผลที่ได้ไม่น่าพึง

พอใจ ทางออกของปัญหาจึงดูเหมือนถูกรูปให้คนต้องทนต่อไปหากเขาต้องการอาศัยอยู่ในเมือง ซึ่งตรงกับเรื่องสั้นแทบทั้งหมดที่ให้ภาพคนที่ต้องทนกับสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาของเมือง ความขัดแย้งระหว่างคนกับสถานที่ที่เขาต้องดำรงชีวิตอยู่เช่นนี้ ยิ่งทำให้ภาพลักษณ์ของเมืองเป็นผู้ร้ายที่มีอำนาจในการกุมชะตาชีวิตคนทั่วไป และเป็นผู้ที่ชอบทำร้ายผู้อื่นอย่างซาเย็นด้วย

การให้คุณค่ากับชนบทในแง่ที่ชนบทมีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการจงใจหยิบเฉพาะภาพด้านดีบางภาพเข้ามา เพื่อแสดงทัศนะของนักเขียนที่ปฏิเสธและต่อต้านเมือง และชี้ให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง เช่น ปัญหาความแออัดของพื้นที่ และปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งหากพิจารณาต่อไปอีกจะเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นผลมาจากลักษณะของสังคมเมือง เช่น การที่เมืองโดยเฉพาะเมืองหลวงเจริญเติบโตมากเกินไป มีลักษณะเป็นศูนย์กลางของอำนาจและเป็นศูนย์กลางในทุก ๆ ด้านมากเกินไป เป็นเอกนคร (primate city) ที่ได้รับดอกผลของการพัฒนาอยู่เพียงเมืองเดียว ลักษณะเฉพาะด้านของเมืองหลายประการที่กล่าวมาก่อให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาการอพยพแรงงานเข้ามาในเมือง ปัญหาที่เมืองดูดซับทรัพยากรของชนบทเข้ามาใช้ในเมือง และปัญหาการกลืนกลายทางวัฒนธรรมที่ทำให้ชนบทมีฐานะเป็นบริวารของเมืองและต้องพึ่งพาเมืองตลอดเวลา ภาพลักษณ์ทางกายภาพของเมืองที่นำไปสู่การแสดงปัญหาหลายประการนี้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและชนบทที่มีต่อกันในบทต่อไปความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมระหว่างเมืองและชนบทจะปรากฏเป็นประเด็นหลักในการพิจารณา ซึ่งความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมนี้ จะแสดงตัวผ่านปัญหาการอพยพเข้าเมืองของชาวชนบทด้วยเหตุผลทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม และทำให้เมืองมีภาพลักษณ์อีกภาพหนึ่งที่เสริมภาพความเป็นผู้ร้ายในวรรณกรรมให้มากขึ้น